

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Vojtěch Machovský

**Zásada nemo tenetur se ipsum accusare
v trestním právu**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Rudolf Vokoun, CSc.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 04. 09. 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 112.947 znaků včetně mezer.

Vojtěch Machovský

V Praze dne 04. 09. 2023

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych rád poděkoval vedoucímu mé diplomové práce panu JUDr. Rudolfovi Vokounovi, CSc., za jeho odborné vedení a pomoc při psaní této práce. A zároveň bych na tomto místě velmi rád poděkoval své rodině, která pro mě při psaní byla velikou oporou.

Obsah

Úvod.....	1
1 Historický vývoj.....	3
1.1 Evropský kontinent.....	3
1.1.1 Československo po druhé světové válce	6
1.2 Země Common Law	8
1.2.1 Miranda v. Arizona	10
2 Zakotvení zásady v současnosti	12
2.1 Zakotvení v rámci ČR.....	12
2.1.1 Zakotvení na ústavní úrovni	13
2.1.2 Úprava na zákonné úrovni.....	15
2.2 Zakotvení v mezinárodním právu.....	16
2.2.1 Zakotvení na Evropské úrovni	17
2.2.2 Vliv mezinárodního soudu pro lidská práva	19
3 Uplatnění zásady nemo tenetur v současném trestním procesu.....	26
4 Zásada nemo tenetur ve vztahu k prohlášení viny a dohodě o vině a trestu	31
4.1 Dohoda o vině a trestu	31
4.2 Prohlášení viny	36
Závěr.....	43
Seznam zkratk	1
Seznam použitých zdrojů	2
Abstrakt	6
Klíčová slova: zásada nemo tenetur, právo na spravedlivý proces, dohoda o vině a trestu, prohlášení viny	6
Nemo tenetur se ipsum accusare principle	7
Abstract	7
Klíčová slova: nemo tenetur principle, right against self incrimination, plea deal, plea bargain ...	7

Úvod

Zásada nemo tenetur se ipsum accusare, patří v trestním právu k jednomu ze základních pilířů trestního procesu. Současně s tím se tato zásada řadí mezi ty vůbec nejstarší právní principy tohoto odvětví. Ačkoliv se tato zásada v historii značně vyvíjela a v současné době patří k naprosté samozřejmosti trestního procesu v civilizovaném západním světě, je stále spousta míst na zemi, kde je tato zásada porušována anebo není vůbec v trestním procesu užívána.

V této diplomové práci jsem se pokusil dát čtenáři jistý vhled do současné situace a aplikace této zásady u nás i ve světě. Na jakých principech tato zásada stojí a jak je aplikována v současném procesu. Metodami, užitými v této práci jsou zvláště metoda deskripce, analýzy a komparace.

Text sám je poté rozdělen do čtyř hlavních kapitol, které se poté dále dělí na podkapitoly.

V první kapitole se věnuji převážně historickému vývoji zásady, od jejích počátků ve středověku, přes různé pohledy na tuto zásadu v průběhu dějin v našem kontinentálním systému práva a jeho vývoj v zemích common law, kde tomuto vývoji velmi pomohli takzvané signální případy, o kterých je v této kapitole také řeč, a který byl pro současné pojetí této zásady velmi zásadní, až po její soudobý vývoj po druhé světové válce, který byl u nás ovlivněn nástupem komunismu k moci.

V druhé kapitole pojednávám o tom, jak je tato zásada vlastně zakotvena v jednotlivých právních rádech s primárním zaměřením na naši právní úpravu. Dále se v této kapitole zaměřuji na úpravu na mezinárodní úrovni, která je v našich podmínkách značně ovlivněna postupně se vyvíjejícím názorem Evropského soudu pro lidská práva na pojetí a rozsah této zásady v trestním právu.

Třetí kapitola je krátkým vhledem do toho, jak je tato zásada reálně užívána v současném trestním procesu, kdy se věnuji obzvláště excesům, které v užívání, respektive porušování, této zásady jsou po světě a různým pohledům na tuto zásadu napříč světem.

Ve čtvrté kapitole se poté podrobněji věnuji uplatňování této zásady v, pro náš právní řád, poměrně nových institutech trestního řádu. Konkrétně se v této kapitole věnuji užití této zásady u dvou institutů našeho právního řádu, a to o odklonu trestního řízení ve formě dohody o vině a trestu, která, ač je v našem právním řádu zhruba 10 let, se začala ve větší míře používat teprve s její novelizací v roce 2020. Tato novelizace poté do našeho právního řádu přinesla i druhý nástroj kterému se věnuji v samostatné podkapitole, a to prohlášení viny obžalovaného v hlavním líčení. Současně oba tyto instituty trestního řádu porovnávám se zahraniční úpravou primárně ve Spojených státech amerických, která byla částečně předobrazem naší implementace. Byť dle důvodové zprávy k novele trestního řádu z roku 2012, který poprvé do našeho právního řádu

přinesl dohodu o vině a trestu, byla předobrazem užití této dohody úprava používaná na Slovensku a ve Spolkové republice Německo.

1 Historický vývoj

V historickém vývoji na zásadu *nemo tenetur* můžeme v zásadě spatřovat dvě rozdílné větve, které se každá se zaváděním této zásady popasovala po svém. Těmito větvemi jsou vývoj této zásady v evropském kontinentálním právu, kde k zavádění této zásady dochází velmi pozvolna, obzvláště vzhledem k vlivu církve a druhou větví můžeme označit vývoj v rámci států *common law*, primárně vývoj v Anglii s následným rozšířením do Spojených států amerických. Pro pochopení důležitosti této zásady je nutné znát alespoň základní vývoj těchto dvou větví, a proto se jim budu dále věnovat v jednotlivých kapitolách této části.

1.1 Evropský kontinent

Ohledně zakotvení zásady *nemo tenetur* neboli práva obviněného nebýt nucen sám sebe obviňovat, se v Evropě mluví ve spojitosti se starověkými civilizacemi, které tuto zásadu uplatňovali. Například již judaistický Talmud, jehož vznik datujeme v období 300 let před naším letopočtem až do 6. stolní našeho letopočtu, nepřipouštěl svědectví příbuzných, a stejně jako nemůže osoba svědčit proti příbuznému¹, tak nemůže svědčit ani proti sobě, tuto zásadu vyjadřoval rčením: *“nikdo nestojí člověku blíže, než on sám sobě, a nikdo sám ze sebe nedělá zločince.”*² Starozákonní soudce nejenom, že nesměl vynucovat doznání obžalovaného, ale dokonce nesměl k jeho usvědčení použít ani jeho dobrovolné přiznání.³ Neboť bylo zcela nepřipustné, aby potrestání bylo závislé na vlastním prohlášení jednotlivce.

V ranném kanonickém právu poté nalézáme prvky této zásady, konkrétně prosazování obžalovací zásady a kontradiktorní dokazování v trestním řízení, v pracích církevních otců Aurelia Augustina (354-430) který se ve svém díle vymezoval proti mučení a Jana Zlatoústého (354? - 407), který v Epištole Židům vyslovuje tezi, která odmítá donucení k přiznání. Zároveň říká, že

¹ The William Davidson Talmud: Sanhedrin 27b. *Sefaria: A Living Library of Jewish Texts Online* [online]. [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.sefaria.org/Sanhedrin.27b?lang=bi>

² The William Davidson Talmud: Sanhedrin 9b. *Sefaria: A Living Library of Jewish Texts Online* [online]. [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.sefaria.org/Sanhedrin.9b?lang=bi>

³ MUSIL, Jan, Princip *nemo tenetur*, In FENYK, Jaroslav a kol (ed.) *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*, 1. vydání, Praha, LexisNexis CZ, 2007 str. 76-77

nikdo není povinnen v soudním řízení obvinít a obžalovat sám sebe, ani není nucen říkat pravdu, tím pádem se dle něj nejedná o smrtelný hřích.⁴

Další zásadní posun ve vztahu k této zásadě, poté pozorujeme v období vrcholného středověku, během 12. století, kdy v návaznosti na velmi neutěšenou situaci, množství válek, konfliktů a bezpráví, kdy mnoho, z tehdejšího pohledu, velmi závažných zločinů (travičství, vnitřní ozbrojené střety, loupežnictví, vraždy, kacířství a jiné) zůstávalo bez trestu, neboť trestní soudnictví, vzhledem k velmi vysokému výskytu takovýchto jednání a i vzhledem k tomu, že disponovalo velmi primitivními způsoby dokazování, se často ocitalo v důkazní nouzi. Zároveň s tím dochází k posilování vlivu a moci církve a přičiněním zejména papeže Inocence III. (1198-1216) dochází ke změnám v trestním řízení z dosavadního řízení akuzačního, na řízení inkviziční a zároveň s tím i zakotvení povinnosti obviněné osoby vypovídat pravdivě.⁵

S tímto pojetím trestního procesu souhlasí i filozof a teolog Tomáš Akvinský (1225-1274), který ve svém díle Summa Teologická píše: „... z povinnosti je vázán obžalovaný vyložit soudci pravdu, kterou od něho podle pravidel práva vyžaduje. A proto, nechce-li vyznat pravdu, kterou je vázán říci, nebo když ji lživě popře, smrtelně hřeší. Jestliže však soudce vyzvídá, co podle řádu práva nemůže, není mu obžalovaný vázán odpovědět, nýbrž odvoláním nebo jinak dovoleně uniknouti, říci však lež není dovoleno.“⁶

Pomyslným vrcholem inkvizičního procesu v evropských zemích poté představuje trestní řád Karla V. *Constitutio Criminalis Carolina* z roku 1532. Který příznání označuje za královnu důkazů (*regina probatorium*) a zároveň s tím se snaží donutit obviněného k výpovědi různými prostředky, kdy například nutí obviněného přísahat, že bude vypovídat pravdu, kdy porušení této přísahy bylo samo těžkým zločinem. Nejznámějším a zároveň i nejtvrdějším a nejodpornějším prostředkem k vynucení příznání byla tortura, výslech na mučidlech. Tímto kodexem tedy dochází ke změně, kdy se obžalovaný stává pouhým objektem v mašinerii trestního soudnictví a dochází na několik století k úplnému vymazání zásady *nemo tenetur*.

⁴ HOLLÄNDER, Pavel. Zrod a současnost principu *nemo tenetur se ipsum prodere*: ZROD A SOUČASTNOST PRINCIPU NEMO TENETUR SE IPSUM PRODERE (HYPOSTÁZE JEDNOHO ZÁKLADNÍHO PRÁVA). *Právník [online]. Ústav státu a práva AV ČR, 2017, (2/2017), 89-113 [cit. 11-03-2022]. ISSN 0231-6625.*

⁵ MUSIL, Jan, Princip *nemo tenetur*. In FENYK, Jaroslav a kol (ed), *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*, 1. vydání, Praha, LexisNexis CZ, 2007, str. 76

⁶ AKVINSKÝ, T. *Theologická summa*. II-II. 69, 1. E. Soukup (red.) Olomouc, 1937-1940. Dostupné z: <http://summa.op.cz/sth.php?&A=1>.

Velkou obrodu v tomto směru přinesla až Velká Francouzská revoluce. Kdy s příchodem humanistické a demokratizující snahy přichází i znovuoobjevení a zavedení zásady *nemo tenetur*. Zároveň s tím dochází k odklonu od církve jakožto nositelky soudní moci, hlavního vykonavatele práva a spravedlnosti a s tím související odklon od božského rozhodování o pravdě. Do popředí zájmu se dostává člověk, jakožto osoba obdařená určitými přirozenými právy, jako je například právo na obhajobu.⁷

V Českých zemích byl tento inkviziční proces zakotven v ustanoveních trestního zákoníku Josefa I. z roku 1707 *Constitutio Criminalis Josephina* a k plnému sjednocení a převážení na stranu formální důkazní teorie dochází přijetím trestního zákoníku Marie Terezie *Constitutio Criminalis Theresiana* v roce 1768. Dochází také k zakotvení přesných pravidel tortury a trestního procesu ovládaného principem *presumpce vinny*, kdy veškeré důkazní břemeno nesl obžalovaný, k prokázání své nevinny, zároveň s tím došlo i ke značnému zásahu a omezení jeho práv, čímž se jeho pozice stala mimořádně složitá. V této době se však již tortura považovala za jakýsi přežitek minulosti a začíná se od ní pozvolna upouštět. K jejímu definitivnímu zákazu dochází nejvyšším rozhodnutím císařovny Marie Terezie z roku 1776. Opět dochází k zavedení *dispoziční zásady* v trestním řízení. Avšak ještě v Obecném soudním řádu kriminálním vydaným roku 1788 se můžeme setkat s tělesnými tresty za neposlušnost soudu, které se ve své intenzitě mohou blížit a někdy i rovnat tortuře.⁸

V navazujícím Trestním zákoníku o zločinech a těžkých policejních přestupcích z roku 1803, vydaný císařem Františkem II., se můžeme též setkat s tresty za neposlušnost tvrdošíjně zapírajícího obviněného. Nicméně toto ustanovení z něj následně bylo vyjmuta císařským výnosem v roce 1848.

K zakotvení zásady *nemo tenetur* do legislativy docházelo v evropském kontinentálním systému práva jen velmi pozvolna. Mezi první kodexy, které tuto zásadu přímo zakotvují řadíme Glaserův trestní řád v Rakousku z roku 1873, (který v našich zemích platil až do roku 1950), ve svém ustanovení § 199 sice uváděl povinnost vyšetřujícího soudce, aby obviněného před začátkem výslechu napomenul, aby na otázky mu kladené odpovídal určitě, jasně a podle pravdy. Nicméně toto ustanovení nebylo nijak v právní praxi sankcionováno. Navíc tento kodex obsahoval

⁷ MUSIL, Jan, Princip *nemo tenetur*. In FENYK, Jaroslav a kol (ed), *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*, 1. vydání, Praha, LexisNexis CZ, 2007, str. 77

⁸ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010, str. 188-189. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4.

v ustanovení § 245, který pojednává o výsledku obviněného v hlavním líčení, že: „*Obžalovaného nelze přidržovati k tomu, aby na kladené otázky odpověděl.*“ Čímž tento kodex zároveň zakotvoval i možnost nevypovídat, pro obviněného.⁹

V Evropských zemích nebývá pravidlem, že by tento princip byl zakotvován přímo v ústavních předpisech jednotlivých států, ale zpravidla se zakotvuje do trestněprávních norem, např. Německý trestní řád (StPO) je tato zásada obsažena v ustanovení § 136 – poučení o právu nevypovídat a v ustanovení § 136a – zákaz použití nedovoleného donucení. Polský trestní řád (zákon z 6.6. 1997, Dz. U. 97.89.555) zase v článku 175 § 1 zakotvuje právo obviněného odmítnout vypovídat bez udání důvodů, o čemž musí být poučen. Článek 74 § 1 zase obsahuje obecnější pravidlo: „*Obviněný nemá povinnost poskytovat důkazy ... ve svůj neprospěch.*“¹⁰

1.1.1 Československo po druhé světové válce

Zvláštní podkapitolu bych rád věnoval i částečnému ústupu zásady nemo tenetur z trestního procesu v Československu po druhé světové válce. V našich zemích zvláště s nástupem komunistického režimu dochází téměř k naprostému popření této zásady a z vybraných trestních procesů se stává pouze jakési divadlo pro veřejnost. Přiznání, často nepravdivá, byla v těchto procesech z obviněných dostávána speciálními formami výslechu. Tyto výslechy trvají od několika hodin až po několik dní v kuse, kdy výslech byl veden dle předem daného seznamu otázek, takzvané „formulírovky“ na které bylo možno odpovídat toliko ano, nebo ne. Tento výslech trval tak dlouho, než se obviněný tento seznam otázek i odpovědi, které byly často i předem připraveny, naučil z paměti téměř jako básničku.¹¹

Mezi další metody vyšetřovatelů patřilo též fyzické týrání a mučení obviněných, kdy byli mlácení téměř všim, co bylo zrovna po ruce, docházelo k lámání kostí obviněných, zlomení nosu, kopání, drcení prstů, pálení kůže cigaretami, či mučení elektrickým proudem ze zásuvky a další zcela nehumánní zacházení.¹²

⁹ MUSIL, Jan, Princip nemo tenetur. In FENYK, Jaroslav a kol (ed), *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*, 1. vydání, Praha, LexisNexis CZ, 2007, str. 77

¹⁰ MUSIL, Jan, Princip nemo tenetur. In FENYK, Jaroslav a kol (ed), *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*, str. 77

¹¹ RŮŽIČKA, Daniel, *Státní bezpečnost systém výslechů a protokolů*, [online], [cit. 23-02-2023], dostupné na: https://www.totalita.cz/stb/stb_met_prot.php

¹² VLČEK, Tomáš, *Státní bezpečnost fyzické vyšetřovací metody*, [online], [cit. 23-02-2023], dostupné na: https://www.totalita.cz/stb/stb_met_fyz.php

Na obviněné byl zároveň s výše popsaným činěním i psychický nátlak. Tento se projevoval ve formě přímé, kdy v celách, kde byli vězni drženi byla udržována relativně nízká teplota a často v nich i mrzlo, docházelo u obviněných k dlouhým výslechům, které trvali šestnáct a více hodin, či takzvané zostření trestu, kdy vyšetřovanému dozorcí odebrali přikrývku a nutili jej chodit po cele, kdy toto se opakovalo několikrát za noc. Zároveň na vyšetřované byl činěním i nátlak nepřímý, a to převážně přes rodinné příslušníky vyslychaného. Ti byli vystěhováváni, či byl činěním nátlak okolí, kdy děti byly ve škole označovány za děti nepřítele pracujícího lidu, byly vyhazovány ze středních a vysokých škol a další metody. Kdy se státní bezpečnost snažila rodině vyšetřovaného udělat ze života peklo, aby tím působila na vyšetřovaného.¹³ Těmito metodami se snažili dozorcí a potažmo vyšetřovatelé docílit celkového zlomení obviněného, jeho přiznání k trestné činnosti, aby mohl následně proběhnout zinscenované soudní řízení, kdy se obžalovaný ke všemu přiznal, odříkal naučenou výpověď před soudem a často i žádal své spravedlivé potrestání.

Mezi nejznámější politické procesy té doby lze řadit proces s Rudolfem Slánským, generálním tajemníkem Ústředního výboru Komunistické strany Československa v letech 1945–1951, který byl dne 23. listopadu 1951 zatčen a uvězněn v Ruzyňské věznici. Byl společně s dalšími spiklenci nařčen z vedení protistátního spikleneckého centra a byli obviněni ze špionáže, trockismu, titoismu, spiknutí proti republice a záškodnictví¹⁴, jak v té době bývalo v zemích sovětského bloku u těchto procesů zvykem. Soudní jednání probíhalo ve dnech 20.-27. listopadu 1952 před Státním soudem v Praze, během kterého zaznívali od obžalovaných předem naučené odpovědi a doznání přesně podle detailního scénáře. Jako hlavní prokurátor byl vybrán JUDr. Josef Urválek, který dále působil i jako prokurátor v dalších politických procesech, například s Miladou Horákovou. Soud v tomto procesu vynesl jedenáct trestů smrti, mimo jiné i pro Slánského, a tři obžalovaní dostali doživotí.¹⁵

Další velmi známý případ je proces s JUDr. Miladou Horákovou, v té době poslankyní za národně socialistickou stranu. Tento proces taktéž vedl prokurátor Urválek, jak jsem již zmínil výše. Tento případ byl prvním velkým politickým procesem, který v tehdejší Československu proběhl. I v tomto případě se jedná o vykonstruovaný proces, kdy byla Horáková odsouzena za

¹³ VLČEK, Tomáš, *Státní bezpečnost psychické vyšetřovací metody*, [online], [cit. 23-02-2023], dostupné na: https://www.totalita.cz/stb/stb_met_psych.php

¹⁴ Žaloba proti vedení protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským, *Rudé právo*, 20. listopadu 1952, s. 6. [online], [cit. 23-02-2023], dostupné na: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1952/11/20/6.png>

¹⁵ Proces Slánský, [online], [cit. 23-02-2023], dostupné na: <https://www.nacr.cz/badatelna/proces-slansky>

spiknutí proti republice k trestu smrti, stejně jako Rudolf Slánský. Přičemž samotný soudní proces probíhal od 31. května do 8. června 1950. Tento proces je označován za největší z politických procesů 50.let, neboť na něj byly navázány další následné procesy, které probíhali po celé republice, kdy celkový počet obžalovaných dosáhl počtu 639.¹⁶

Posledním velkým procesem, který chci zmínit, je takzvaný „Číhošťský zázrak“, kdy v číhošťském kostele Nanebevzetí Panny Marie mělo, při mši svaté o třetí adventní neděli 11. prosince 1949, dojít k pohnutí asi půl metru vysokého kříže nad svatostánkem na hlavním oltáři. Tento zázrak vidělo asi 20 svědků.¹⁷ Tuto mši sloužil farář Josef Toufar. O místo se hned začala zajímat katolická církev a její věřící. Poté co rostoucí zájem o místo začal být neudržitelný, vložila se do celé věci Státní bezpečnost, která tuto událost zneužila jako záminku k proticírkevním represím.¹⁸ Toufara obvinili, že zázrak zinscenoval a 28. ledna 1950 byl zatčen a odvezen do Valdic. Následovala vlna zatýkání, kdy byli zatčeni číhošťský kostelník František Pártl, svědek pohybu kříže Václav Pospíšil a další.¹⁹ Toufar byl podroben výslechu ze strany Státní bezpečnosti, kdy podstoupil kruté mučení a následně koncem února pod nátlakem podepsal vykonstruované přiznání.²⁰ V noci na 24. února byl Toufar převezen ve značně zbědovaném stavu zpět do Číhoště, aby mohla proběhnout rekonstrukce celého zázraku. Celá akce byla natáčena a následně měl být získaný materiál použit k propagandistickým účelům proti katolické církvi. V rámci rekonstrukce mělo být ukázáno, jak Toufar při kázání rozpohyboval kříž pomocí mechanického zařízení schovaného květinami.²¹ Následně byl Toufar převezen zpět do Valdic, kdy hned následující den 25. února byl kvůli zhoršujícímu se zdravotnímu stavu převezen do státního sanatoria v Legerově ulici v Praze. Ještě týž den večer byl operován pro zánět pobřišnice, ale několik hodin po operaci zemřel.

1.2 Země Common Law

K zakotvení zásady *nemo tenetur* v zemích common law dochází o něco dříve než v zemích kontinentálního evropského práva. Byl to primárně boj mezi anglikány a kalvinisty, mezi korunou

¹⁶ KAPLAN, Karel, *Největší politický proces M. Horákova a spol.*, Brno, Doplněk, 1995, str. 194, ISBN: 80-85765-58-6.

¹⁷ DOLEŽAL, Miloš, *Jako bychom dnes zemřít měli*, Pelhřimov, 2012, str. 134, ISBN: 978-80-7415-066-1.

¹⁸ DOLEŽAL, Miloš, *Jako bychom dnes zemřít měli*, str. 158

¹⁹ DOLEŽAL, Miloš, *Jako bychom dnes zemřít měli*, str. 167

²⁰ DOLEŽAL, Miloš, *Jako bychom dnes zemřít měli*, str. 232

²¹ DOLEŽAL, Miloš, *Jako bychom dnes zemřít měli*, str. 191

a parlamentem, který se odehrál na půdě královských soudů Hvězdne Komory a Vysoké komise. Kdy každá strana sporu měla své nástroje, na straně anglikánů a koruny se jednalo o přísahu *ex officio* a torturu, na straně puritánů a parlamentu poté byly argumenty kanonického principu *nemo tenetur*, chybějící pravomoc královských institucí, stejně tak, jako neustále se měnící systém *common law*.²² Což vzhledem ke specifikům zemí *common law*, nebo také zemí soudcovského práva²³, kdy většina práva je tvořena soudními rozhodnutími, kterým se v těchto zemích říká precedenty (anglicky *case law*), není překvapivé, a proto bylo k průlomu vedoucím k zakotvení této zásady třeba rozhodnutí, kterému se ve francouzštině říká „*cause célèbre*“ což přeloženo do češtiny znamená slavný případ, kdy zde to je použito ve smyslu případu, který svým ohlasem významně mění, případně utváří pohled široké i odborné veřejnosti na určitý zásadní dobový problém. Jako byla například na konci 19. století v našich zemích kauza Hilsner a ohlas na ni v mnohých dílech jako je například dílo Tomáše Garrigua Masaryka z roku 1899 jménem *Nutnost revidovati proces Polenský*, nebo práce Bohumila Černého *Vražda v Polné* z roku 1968.

Takovouto kauzou byl v Anglii bezesporu případ Johna Lilburna ze 17. století. Kdy John Lilburn jakožto významný politik, čelní představitel strany *levellerů*, což byl v té době radikální politický proud puritánů, kteří požadovali zrušení privilegií, náboženskou svobodu v Anglii a demokratickou republiku. Lilburne byl v roce 1638 postaven před Soud Hvězdne komory (v angličtině *Star Chamber*), kde odmítl složit přísahu *ex officio*, neboť by poté byl nucen svědčit sám proti sobě. Po tomto odmítnutí složit přísahu byl soudem Hvězdne komory odsouzen bez dalšího dokazování, neboť dle tehdejšího práva platilo, že odmítnutím přísahy zakládá fikci přiznání a následně vedlo k odsouzení. Byl odsouzen k pokutě, bičování, pranýřování a následně i k uvěznění.²⁴

²² HOLLÄNDER, Pavel. Zrod a současnost principu *nemo tenetur se ipsum prodere*: ZROD A SOUČASTNOST PRINCIPU NEMO TENETUR SE IPSUM PRODERE (HYPOSTÁZE JEDNOHO ZÁKLADNÍHO PRÁVA). *Právník [online]. Ústav státu a práva AV ČR, 2017, (2/2017), 89-113 [cit. 11-03-2022]. ISSN 0231-6625.*

²³ ARNOLD-BAKER, Charles. *The Companion to British History*. 3, Londýn, Loncross Denholm Press, 2008, str. 484, ISBN: 978-0956098306

²⁴ HOLLÄNDER, Pavel. Zrod a současnost principu *nemo tenetur se ipsum prodere*: ZROD A SOUČASTNOST PRINCIPU NEMO TENETUR SE IPSUM PRODERE (HYPOSTÁZE JEDNOHO ZÁKLADNÍHO PRÁVA). *Právník [online]. Ústav státu a práva AV ČR, 2017, (2/2017), str. 89 [cit. 11-03-2022]. ISSN 0231-6625.*

V návaznosti na proces s Johnem Lilburnem, rozhodl Parlament v letech 1640 a 1641 o zrušení soudu Hvězdné komory i soudu Vysoké komise.²⁵ Tímto rozhodnutím Parlamentu de facto došlo k implicitnímu konstituování principu *nemo tenetur*, toto následně potvrdila i Listina Práv (*Bill of Rights*) z roku 1689, nicméně i v ní bychom explicitní zakotvení zásady *nemo tenetur* hledali marně, neboť ta pouze potvrdila správnost rozhodnutí Parlamentu o zrušení obou soudů. V roce 1646 navíc Sněmovna lordů rozhodla o zrušení odsuzujícího rozsudku nad Johnem Lilburnem a zároveň s tím mu přiznala náhradu škody za nespravedlivé odsouzení.²⁶

O tom, že se bezesporu jedná o *causu célebré* svědčí i ten fakt, že na tento rozsudek a argumentaci Johna Lilburna je často odkazováno i v dalších rozhodnutích nejenom v Anglii, ale i následně ve Spojených státech amerických. Kde se slavné rozhodnutí Nejvyššího soudu USA v případě *Miranda vs. Arizona* z roku 1966 později stalo signálním případem pro nutnost zakotvení principu *nemo tenetur* v amerických dějinách, tomuto případu se věnuji v následující podkapitole.

1.2.1 *Miranda v. Arizona*

V tomto případě byl pan Ernesto Miranda v březnu 1963 zadržen Phoenixskou policií na základě nepřímých důkazů, které ho spojovali s únosem a znásilněním osmnáctileté dívky. Po dvouhodinovém výslechu na policii, kdy byl kompletně izolován od okolního světa a po nátlaku, který na něj policisté vyvíjeli, podepsal písemné přiznání, kde se přiznal ke skutku znásilnění, který mu byl kladen za vinu. Zároveň s tímto přiznáním však bez jeho vědomí obsahovaly tyto dokumenty i prohlášení, že toto přiznání činí dobrovolně, bez jakéhokoliv nátlaku, či slibů imunity, nebo dalších výhod a že byl řádně poučen o jeho zákonných právech, s vědomím, že cokoliv řekne, může být použito proti němu. Nicméně během výslechu jej policisté o jeho zákonných právech na obhájce, na možnost nevypovídat nepoučili, ani ho nepoučili, že pokud bude vypovídat, cokoliv řekne, může být během soudního procesu použito proti němu. Proto také ve chvíli, kdy prokurátor u soudu navrhl jako jeden z důkazů písemné přiznání pana Mirandy, tak

²⁵ HOLLÄNDER, Pavel. Zrod a současnost principu *nemo tenetur se ipsum prodere*: ZROD A SOUČASTNOST PRINCIPU NEMO TENETUR SE IPSUM PRODERE (HYPOSTÁZE JEDNOHO ZÁKLADNÍHO PRÁVA). *Právník [online]. Ústav státu a práva AV ČR, 2017, (2/2017), str. 100 [cit. 11-03-2022]. ISSN 0231-6625.*

²⁶ HOLLÄNDER, Pavel. Zrod a současnost principu *nemo tenetur se ipsum prodere*: ZROD A SOUČASTNOST PRINCIPU NEMO TENETUR SE IPSUM PRODERE (HYPOSTÁZE JEDNOHO ZÁKLADNÍHO PRÁVA) str. 90, [online], [cit. 11-03-2022]

jeho advokát určený soudem pan Alvin Moore poukázal na nepřipustnost takového důkazu, neboť obžalovaný nebyl řádně poučen. Jeho námitky však nebyly soudem akceptovány a na základě tohoto přiznání, byl pan Miranda shledán vinným ze zločinů únosu a znásilnění a byl odsouzen k 20-30 letům ve vězení za každý s těchto zločinů.

Jeho odvolání k Nejvyššímu soudu státu Arizona ohledně nepřipustnosti tohoto přiznání, neboť nebylo učiněno zcela dobrovolně, pod nátlakem a bez předchozího poučení, však bylo zamítnuté, s poukazem na to, že si pan Miranda výslovně nevyžádal advokáta. V důsledku těchto rozhodnutí se poté celý spor dostal až před Nejvyšší soud Spojených států, který musel celou věc řešit. Ten nakonec dal panu Mirandovi za pravdu a věc přikázal k novému projednání. Jednalo se o velmi těsné rozhodnutí, neboť hlasování senátu dopadlo 5:4 ve prospěch stěžovatele. Senát se přiklonil k tomuto verdiktu zvláště kvůli využití metod kompulzivního násilí při výslechu obžalovaného a zároveň s tím připomněl, že žádné přiznání není přípustné podle pátého dodatku ústavy spojených států, pokud je vynucené a s tím souvisejícím šestým dodatkem ústavy USA který zakotvuje právo na advokáta, pokud se jich vyslýchaný po předchozím poučení sám dobrovolně nevzdal a ve chvíli kdy vyslýchaný využije svého práva nevypovídat (v angličtině „*right to remain silent*“), nesmí na něj vyslychající vyvíjet nátlak k výpovědi.²⁷ Následně ve svém odůvodnění připomíná význam kauzy Johna Lilburna, ale i přímo cituje Lilburnův výrok: „*lidské svědomí nelze zatěžovat přísahou požadující odpověď na otázky týkající se jeho samého v trestních věcech.*“ Zároveň s tím připomněl i zrušení soudů Hvězdné komory a Vysoké komise v Anglii. V návaznosti na tento případ se následně ve Spojených státech zavedl postup, který je známý z mnoha amerických filmů a seriálů, kdy jsou zatýkanému při zatčení čtena jeho práva. V americe se tomuto poučení v návaznosti na tento případ říká *Miranda warning*.

²⁷ United States Courts, *Facts and Case Summary – Miranda v. Arizona*, [online], [cit: 17-03-2022] dostupné na: <https://www.uscourts.gov/educational-resources/educational-activities/facts-and-case-summary-miranda-v-arizona>

2 Zakotvení zásady v současnosti

2.1 Zakotvení v rámci ČR

Právo nebýt nucen k sebeobviňování bylo do českého práva stejně tak jako do práva jiných vyspělých demokratických zemí zavedeno po vzoru Pátého dodatku americké ústavy z roku 1791²⁸, jehož doslovné znění je: „*No person shall be held to answer ... nor shall be compelled in any criminal case to be witness against himself*“. Což v doslovném překladu znamená: „*nikdo nesmí být v trestní věci nucen, aby svědčil proti sobě*.“ Americká právní nauka toto označuje za privilegium against self-incrimination. V českém právu mluvíme o právu neusvědčovat sám sebe.²⁹

V průběhu času doznala tato zásada mnoha změn, kdy byl její obsah rozšiřován i zužován. V původním pojetí bylo toto právo chápáno toliko jako právo mlčet, kdy tato zásada původně dopadala pouze na výslech obviněného, či jinou verbální komunikaci s ním. Později zvláště vlivem změny americké judikatury a na to navazující změnou judikatury na starém kontinentě dochází ke změně postavení těchto práv. Toto je patrné zvláště u rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva v rozsudku Funke proti Francii a dále v rozsudku Saunders proti Spojenému království. Díky tomuto vývoji již dnes pod tuto zásadu řadíme nutnost jakéhokoliv aktivního jednání obviněného, které by přispívalo k obstarávání důkazů proti sobě samému. Co vše je ovšem chápáno pod pojmem aktivní jednání je neustále předmětem dohadů a v současné chvíli stále prochází vývojem v rámci současné judikatury.³⁰

Jak jsem již psal v předchozí kapitole, v českém právním řádu se tato zásada poprvé objevuje v Glaserově trestním řádu z roku 1873, ve kterém došlo k zákazu užívání násilí či pohrůzek tímto násilím k vymámení přiznání z obviněného.³¹ Následně došlo k převzetí tohoto zákazu i do trestních řádů z let 1950 a 1956. V rámci těchto trestních řádů však byla tato zásada chápána toliko ve svém úzkém pojetí, tedy pouze jako právo obviněného mlčet. Teprve v současném trestním řádu³² bylo pomocí novelizací reagováno na vznik řady nových metod které umožňují získat

²⁸ Nález ÚS ze dne 30.11.2010, sp. zn. Pl. ÚS-st. 30/10

²⁹ Odlišné stanovisko soudce Musila k nálezu sp.zn. III ÚS 655/06

³⁰ Srov stanovisko pléna Ústavního soudu z nálezu Pl. ÚS-st. 30/10

³¹ MUSIL, Jan, Princip nemo tenetur. In FENYK, Jaroslav a kol (ed), *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*, 1. vydání, Praha, LexisNexis CZ, 2007, str. 77

³² Zákon č. 141/1961 Sb.

důkazy proti obviněnému, a to právě rozšířením ochrany práv obviněného o právo nepřispívat aktivně k získávání důkazů proti sobě, a to u řady dalších důkazních prostředků.

2.1.1 Zakotvení na ústavní úrovni

České zakotvení zásady *nemo tenetur* se vymyká klasickému přístupu běžnému v kontinentální Evropě. Jako jedna z mála zemí máme tuto zásadu přímo vyjádřenou na ústavní úrovni v Hlavě páté Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).³³ Tato hlava ve svých člancích zakotvuje právo na spravedlivý proces a zároveň s tím je z článku 37 odst. 1 přímo odvozována zásada *nemo tenetur*, neboť zní: „Každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, nebo osobě blízké“ Díky tomuto ustanovení, má tedy každý právo odepřít výpověď pokud jsou splněny podmínky tohoto odstavce a zároveň ho nelze jakkoliv postihnout za odepření této výpovědi. Tento článek je zaměřen především do oblasti práva, v němž má veřejná moc, jakožto protistrana, monopol na vynucení své vůle (toto je typické zejména v oblasti trestního práva, nebo v přestupkovém správním právu). Důkazy potom proti tomu, kdo použil svého práva nevypovídat, musí orgány moci veřejné získat jinak, neboť nelze přinutit osobu vypovídat.³⁴

U tohoto článku také dochází k dalšímu judikатурnímu vývoji, a to ve vztahu k vymezení pojmu „každý“, který je ze své podstaty značně neurčitý a mohl by se tedy jevit jako problematický. Ústavní soud však již vyjudikoval, že pod pojmem „každý“ lze chápat nejenom osoby fyzické, ale i osoby právnické, které jednají prostřednictvím svých statutárních orgánů, či zaměstnanců. Jinak by tímto mohlo docházet k obcházení práva nevypovídat.³⁵

Zde je třeba poznamenat, že oproti Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech, jde naše právní úprava zakotvená v tomto článku dále než tento zmíněný mezinárodní pakt, neboť tento pakt se ve svých ustanoveních omezuje toliko na ochranu obviněných a pouze jich, kdežto naše úprava zároveň tuto ochranu rozšiřuje i o osoby blízké. Tím tak poskytuje vyšší standard právní ochrany ve vztahu k právu nevypovídat, respektive ve vztahu k s tím spojené povinnosti

³³ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb.

³⁴ POSPÍŠIL, Ivo. Listina základních práv a svobod: komentář. POSPÍŠIL, Ivo, Tomáš Langášek, Vojtěch Šimíček, Eliška Wagnerová a kol., *Listina základních práv a svobod: komentář*, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 771, ISBN: 978-80-7357-750-6

³⁵ KOPA, Martin. Listina základních práv a svobod. Komentář. HUSSEINI, Faisai, Michal BARTOŇ, Marian KOKEŠ a Martin KOPA. *Listina základních práv a svobod: komentář* [online]. V Praze: C.H. Beck, 2021, s. 1136 [cit. 10-04-2023]. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2. Dostupné z: www.beck-online.cz

vypovídat dle ustanovení § 97 trestního řádu. Kdy tento institut míří primárně na ochranu osob vystupujících v pozici svědka v trestním řízení. Díky tomu se v naší úpravě dostávají do střetu hodnoty soukromého života se státním zájmem na potrestání pachatele. Dle výkladu tohoto článku ústavy tedy dochází k upřednostnění ochrany soukromého života a rodiny.³⁶ Ústavní soud ve svém nálezu III ÚS 149/97 ze 4. prosince 1997 dále zdůrazňuje, že svědkovo právo nevypovídat kvůli nebezpečí trestního stíhání, které by výpovědí mohl způsobit sobě, nebo osobě blízké, je právě výsledkem ústavní úpravy zásady *nemo tenetur*, která čerpá ze svého hlubokého historického základu a je tedy přirozené, že v právním státě je této zásadě dána přednost před účelem jednotlivých řízení, a to i za situace, že by v některém případě mohlo dojít k důkazní nouzi v řízení.³⁷

Čl. 37 odst. 1 Listiny je tedy obecnou normou, které své uplatnění najde i jinde než pouze v rámci trestního řízení. Zde je třeba si všimnout čl. 40 odst. 4 Listiny, který je ve vztahu k čl. 37 v postavení *lex specialis*.³⁸

Zásada *nemo tenetur* se nepřímou vyskytuje i v dalších ustanoveních článku 40 Listiny. Pokud vezmeme zásadu v jejím širším pojetí, nejenom právo nevypovídat, tak tuto lze nalézt v odstavci druhém článku 40 Listiny, který do právního řádu zakotvuje presumpci nevinu. Součástí presumpce nevinu je též zásada *in dubio pro reo*, která v trestním řízení klade důkazní břemeno na stát a jsou to tedy orgány činné v trestním řízení, které musejí dle této zásady prokazovat vinu a přinášet důkazy proti obviněnému. A *contrario* z této povinnosti tedy plyne neexistence povinnosti obviněného dokládat jakékoliv důkazy svědčící v jeho neprospěch, a tedy zákaz jakéhokoliv donucení k sebeobviňování.³⁹

Lze tedy uzavřít, že čl. 37 odst. 1 a čl. 40 Listiny je třeba vykládat dohromady, neboť čl. 40 pouze obecné pravidlo z čl. 37 provádí v souvislosti s trestním řízením,⁴⁰ neboť stanovuje právo obviněného odepřít výpověď, kdy obviněný nesmí, dle dikce tohoto ustanovení, být tohoto práva, jakkoliv zbaven. Tento princip vychází z historické zkušenosti, kdy ve chvílích kdy došlo

³⁶ KOPA, Martin. Listina základních práv a svobod. Komentář. HUSSEINI, Faisai, Michal BARTOŇ, Marian KOKEŠ a Martin KOPA. *Listina základních práv a svobod: komentář* [online]. V Praze: C.H. Beck, 2021, s. 1136 [cit. 10-04-2023]. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2. Dostupné z: www.beck-online.cz

³⁷ HERCZEG, Jirí a Jana NAVRÁTILOVÁ. K právu neusvědčovat sám sebe při dopravním deliktu. *Trestněprávní revue*. 2008, 7(7). str. 209

³⁸ KOPA, Martin, Listina základních práv a svobod: Komentář. s. 1136 [cit. 10-04-2023].

³⁹ HERCZEG, Jirí. Zásada „*nemo tenetur*“ a práva obviněného v trestním řízení. *Bulletin advokacie* [online]. 2010, (1-2), 38-47 [cit. 2023-04-14]. Dostupné z: www.beck-online.cz

⁴⁰ KOPA, Martin, Listina základních práv a svobod: Komentář, s. 1136 [cit. 10-04-2023].

k vynucenému přiznání obviněného, docházelo zároveň s tím i nezdědka k justičním omylům, v těchto ustanoveních si tedy zákonodárce kladl za cíl předcházet těmto situacím. Zároveň s vynuceným přiznáním je poté i značně ztížena účinná obhajoba takové osoby. Tohoto si byl zákonodárce vědom a není tedy nutné prokazovat svou nevinu, ale je na orgánech činných v trestním řízení, jakožto zástupců státní moci v trestním řízení, aby bez pochybností prokázali vinu obviněného.⁴¹

2.1.2 Úprava na zákonné úrovni

Výše uvedené ústavní zakotvení zásady se logicky též promítá do zákonných předpisů. Konkrétně toto zakotvení můžeme nalézt v několika ustanoveních zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“ či „t. ř.“). Trestní řád sice zásadu *nemo tenetur* neřadí do § 2 k základním zásadám řízení, avšak lze tuto zásadu vyvodit z některých jiných ustanovení. Jelikož s touto zásadou disponuje téměř výlučně obviněný, nalezneme její základní úpravu v ustanovení § 33 trestního řádu. Toto ustanovení upravuje práva obviněného a ve svém odstavci 1 větě první říká, že: *„obviněný má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které jsou mu kladeny za vinu, a k důkazům o nich, není však povinen vypovídat“*. Jelínek⁴² k tomuto ustanovení uvádí, že výslovným uvedením práva obviněného odepřít výpověď v trestním řádu zároveň implicitně dává orgánům činným v trestním řízení povinnost obviněného o tomto právu řádně a včas poučit. V případě porušení této povinnosti orgánů činných v trestním řízení poučit o právu nevypovídat, je důsledkem tohoto porušení neúčinnost výpovědi, která byla takto získána. V tomto ustanovení tedy lze sledovat i vliv anglosaského práva, a právě případu *Miranda v. Arizona*, kterému jsem se věnoval v jedné z předchozích kapitol. V tomto ustanovení sice trestní řád mluví toliko o obviněném, ale za použití ustanovení § 12 odst. 7 trestního řádu, lze tato práva užít i na obžalovaného a odsouzeného, pokud z povahy věci nevyplývá něco jiného. Přiměřeně se poté tato ustanovení aplikují i na podezřelého, ale v tomto případě pouze v omezeném rozsahu.⁴³

⁴¹ KOPA, Martin, *Listina základních práv a svobod: Komentář*, s. 1136 [cit. 10-04-2023].

⁴² JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*, [online], 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. s. 678, [cit. 03-05-2023], ISBN: 978-80-7502-230-1, dostupné z: www.codexis.cz

⁴³ ŠÁMAL a kol., *Trestní řád: komentář*, [online], 7. doplněné a přepracované vydání, V Praze: C.H. Beck, 2013, str. 1208-1394, [cit. 10-04-2023], Velké komentáře, ISBN: 978-80-7400-465-0, dostupné z: www.beck-online.cz

Dále lze tuto zásadu nalézt v ustanoveních upravujících jednotlivé důkazní prostředky, jedním z těchto ustanovení je například ustanovení § 92 odst. 1 trestního řádu, které upravuje výslech obviněného a které říká, že: „*Obviněný nesmí být žádným způsobem donucován k výpovědi nebo k doznání. Při výslechu je nutno šetřit jeho osobnosti.*“ Tudíž výpověď získaná v rozporu s tímto ustanovením by následně byla dle ustanovení § 89 odst. 3 t. ř. absolutně neúčinným důkazem, a nebylo by ji tedy možno jakkoliv použít v případě řízení. Nadto dle ustanovení § 164 odst. 3 trestního řádu není možné obviněného k výpovědi či doznání nutit. Za takovéto donucení lze považovat i případ, kdy dochází k neustálému opakování výslechu, aby bylo dosaženo doznání obviněného.⁴⁴

Ústavně zakotvenou zásadu z čl. 37 odst. 1 Listiny lze v trestním řádu nelézt v ustanovení § 100 odst. 2, který přímo upravuje právo svědka odepřít výpověď, pokud by sobě nebo osobě blízké přivodil svou výpovědí nebezpečí trestního stíhání. Jak jsem již zmínil v předešlé kapitole, Ústavní soud ve své ustálené judikatuře říká, že jde o: „*subjektivní, ústavně zaručené právo svědka s hlubokým historickým základem*“. O tomto svém právu musí být svědek řádně poučen a je poté pouze na jeho vlastním uvážení, zda tohoto práva využije, či zda se rozhodne vypovídat.⁴⁵ Na svědka tedy nesmí být v tomto směru činěn žádný nátlak a nesmí být ani žádným způsobem tímto ovlivňován.

2.2 Zakotvení v mezinárodním právu

K velmi významnému rozvoji ochrany lidských práv na mezinárodní úrovni dochází po skončení 2. světové války, kdy dochází k přijetí velmi zásadních dokumentů, které chrání základní lidská práva a svobody na úrovni mezinárodního práva. Zde lze jmenovat například Všeobecnou deklaraci lidských práv, která byla přijata Valným shromážděním Organizace spojených národů v Paříži v prosinci 1948 a obsahuje pravděpodobně nejznámějším katalog lidských práv. Tato deklarace ve svých třiceti člancích vyjmenovává základní práva občanská, politická, kulturní, ekonomická a sociální, která jsou platná pro všechny obyvatele na Zemi. Zvláštností u této deklarace je fakt, že pro přijetí této smlouvy hlasovalo pouze 48 z tehdejších 58 členských států OSN, hlasování se zdržel takzvaný východní blok, včetně tehdejšího Československa, Jihoafrická unie a Saudská Arábie.

⁴⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 4. 1968, sp. zn. 7 Tz 11/68

⁴⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 9.7.2018, sp. zn. II ÚS 955/18

Dokumentem, který měl největší dopad na mezinárodní právo v souvislosti se zásadou nemo tenetur je nepochybně Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, který na svém zasedání v New Yorku v roce 1966 přijala Organizace spojených národů. Platným se tento dokument stal následně v březnu 1976. Tento pakt poté navazuje svým obsahem na již zmíněnou Všeobecnou deklaraci lidských práv a dále ji rozvíjí. Zásadu nemo tenetur přímo obsahuje článek 14 odst. 3 písm. g) této úmluvy, který přímo stanovuje právo obviněného nebýt nucen usvědčovat sebe sama nebo přiznat vinu. Tuto koncepci následně převzala do svého článku 40 odst. 4 naše Listina základních práv a svobod a tím ji zavedla i do našeho právního řádu, ale o tomto zakotvení jsem již pojednával v předchozích podkapitolách.

Dalším velkým milníkem bylo přijetí Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, přijatá na Valném shromáždění OSN v New Yorku v prosinci 1984. Ta ve svém článku 15 ukládá smluvním státům povinnost nepřihlížet k žádným důkazům získaným mučením, kdy žádný takto získaný důkaz nesmí být použit v žádném soudním řízení. Tento článek uvádí jedinou výjimku z tohoto zákazu a připouští použitelnost takového prohlášení v ve chvíli, kdy toto prohlášení má sloužit proti osobě obviněné z mučení jako důkaz, že takovéto prohlášení bylo na mučeném vymáháno a bylo učiněno.

Z pohledu vnitrostátního práva jsou tyto mezinárodní smlouvy podstatné svým obsahem z hlediska aplikačního a interpretačního, ale své uplatnění najdou i v legislativním procesu, neboť máme v naší Ústavě v článku 10 zakotvenu generální inkorporační klauzuli. Díky této klauzuli mají mezinárodní smlouvy ratifikované Parlamentem České republiky aplikační přednost, tudíž v případě rozporu vnitrostátního práva s takovouto mezinárodní smlouvou má přednost mezinárodní smlouva před vnitrostátním předpisem.

2.2.1 Zakotvení na Evropské úrovni

Vedle úmluv a paktů přijatých na půdě OSN byly další úmluvy přijímány i na Evropské úrovni, kdy zde rozlišujeme dvě hlavní větve právní ochrany. Za první větev lze považovat Radu Evropy a Evropský soud pro lidská práva, kdy Rada Evropy dosahuje ochrany lidských práv primárně skrze uzavírání mezinárodních smluv, na které následně dohlíží Evropský soud pro lidská práva. Druhou větví ochrany lidských práv v Evropě je poté komunitární právo Evropské unie. Zde je třeba uvést, že tyto dvě větve, jak jsem je uvedl si spolu nekonkurují, pouze se vzájemně doplňují, neboť všechny členské státy Evropské Unie jsou zároveň členy Rady Evropy, kdy jediné Evropské země, které do Rady Evropy nepatří jsou Bělorusko, které nebylo přijato vzhledem k pochybnostem panujícím ohledně demokratičnosti voleb do parlamentu v roce 1996 a též kvůli

potírání svobody slova, na což již delší dobu upozorňují nejen tamní média, dále se jedná o Kazachstán, Vatikán, ten však má status pozorovatelské země a takzvané sporné evropské státy, kam patří například Jižní Osetie, Náhorní Karabach, Severní Kypr, či Kosovo.⁴⁶ K této regionální právní úpravě se evropský kontinent uchýlil z důvodu poměrně neefektivních systémů ochrany lidských práv na celosvětové úrovni. V návaznosti na regionální působnost lze následně podrobněji, lépe a progresivněji reagovat na specifika daného regionu.

V souvislosti s tím bylo nejzásadnějším krokem přijetí Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod v rámci Rady Evropy v roce 1950. V oblasti jurisdikce se pro nás stala tato úmluva závaznou již od 18. 3. 1992, kdy se tehdejší ČSFR stala stranou této Úmluvy. Pro český právní řád je poté vzhledem k rozpadu ČSFR tato úmluva platná od 1. 1. 1993.⁴⁷ Tato úmluva však zásadu *nemo tenetur* sama výslovně neupravuje. Nicméně v této úmluvě lze v článku 3 nalézt zakotvení zákazu mučení, stejně, jako ho na mezinárodní úrovni zakotvuje Úmluva proti mučení a jinému nelidskému zacházení. Kdy z tohoto článku plyne, že důkazy získané tímto způsobem jsou v rozporu s právem na spravedlivý proces zakotvený v článku 6 této úmluvy. Tuto dedukci následně ve své judikatuře potvrzuje i Evropský soud pro lidská práva.

Byť článek 1 Úmluvy o ochraně lidských práv zavazuje všechny smluvní státy k dodržování práv, které jsou v ní zakotvené, samotnou realizaci ochrany ponechává tato úmluva na vůli jednotlivých států. Ve své judikatuře proto Evropský soud pro lidská práva naznačil, že nejúčinnější, pro plnění závazků z této úmluvy je její inkorporace do vnitrostátního práva. Česká republika toto vyřešila přednostní přímou aplikovatelností této mezinárodní úmluvy dle článku 10 Ústavy.⁴⁸

V komunitárním právu Evropské unie je pravděpodobně nejzásadnějším dokumentem Listina základních práv Evropské unie, která byla slavnostně vyhlášena 7. prosince 2000 v rámci mezinárodní konference v Nice, ačkoliv se původně jednalo pouze o politickou deklaraci Evropského parlamentu, Rady a Evropské komise. Tím pádem se jednalo pouze o nezávazný právní dokument. Právní závaznost dala Listině základních práv EU až teprve v roce 2009 Lisabonská smlouva, která vstoupila v platnost 1. prosince 2009. Tímto okamžikem se listina stala součástí primárního práva a jako taková se stala přímo použitelná ve všech členských státech

⁴⁶ Rada Evropy, členové Rady Evropy (nedatováno) [online], [cit. 05-05-2023], dostupné z: www.radaevropy.cz

⁴⁷ REPÍK, Bohumil, *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*, 1. vydání, Praha, Orac, 2002, str. 12, ISBN: 80-86199-57-6

⁴⁸ REPÍK, Bohumil, *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*, str. 10

s výjimkou Polska a Spojeného království, tyto země si vyjednali trvalou výjimku z uplatnění této listiny na svých územích. Česká republika se též opakovaně snažila vyjednat si výjimku o neuplatnění této listiny na našem území, nicméně v roce 2014 se nakonec rozhodla Sobotkova vláda dále o tuto výjimku neusilovat, a tudíž je tato Listina základních práv EU přímo použitelná i v našem právním řádu. Byť ani tato listina přímo neobsahuje zásadu *nemo tenetur*, můžeme v jejím článku 3 nalézt, stejně jako v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv, generální zákaz mučení, který se ze své povahy vztahuje nejen na trestní řízení a výsledky.

2.2.2 Vliv mezinárodního soudu pro lidská práva

Jak jsem psal v předchozí podkapitole, na dodržování Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod dohlíží Evropský soud pro lidská práva, který za tímto účelem byl založen v roce 1959, sídlí ve Štrasburku a který se svými rozhodnutími značnou měrou spolupodílí na vývoji evropského práva nejenom v oblasti zásady *nemo tenetur*. V této podkapitole bych tedy chtěl poukázat na pár nejzásadnějších rozsudků tohoto soudu, které měly vliv na vývoj uplatnění této zásady v kontextu evropské právní kultury.

Na tento soud se mohou obracet jednotlivci, skupiny jednotlivců, či nevládní organizace pomocí individuálních stížností, ale zároveň se na soud pomocí mezistátních stížností mohou obracet i jednotlivé smluvní státy. Vždy se musí jednat o porušení občanských a politických práv zajištěných Evropskou úmluvou. Rozsudek tohoto soudu, který nabyl právní moci, se zároveň stává závazným pro ten smluvní stát, který úmluvu porušil a musí dobrovolně tento rozsudek vykonat. Na tento výkon dohlíží Výbor ministrů Rady Evropy. Byť tento výbor nemá žádnou donucovací pravomoc, pouhé konstatování o nerespektování rozsudku má značnou politickou váhu, a tím nutí státy k plnění požadavků stanovených v rozhodnutí.⁴⁹ Repík ve své knize poznamenává, že ačkoliv rozsudek Evropského soudu pro lidská práva zní jednak na náhradu škody vzniklé stěžovateli, tak zároveň i na nápravu vnitrostátní právní úpravy, a to je zpravidla to, na co se Výbor ministrů primárně zaměřuje, při své kontrole.⁵⁰ Toto zaměření Výboru ministrů na úpravu vnitrostátního práva je vcelku logické, neboť díky tomu lze zabránit dalším podobným případům v daném smluvním státě a slouží tedy k ochraně základních práv a svobod v tomto státě

⁴⁹ REPÍK, Bohumil, *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*, 1. vydání, Praha, Orac, 2002, str. 24, 25

⁵⁰ REPÍK, Bohumil, *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*, str. 25

pro futuro. Smluvní státy ovšem z pravidla provádí všechna opatření, tedy jak odškodnění stěžovatele, tak nápravu nesouladu vnitrostátního práva s úmluvou.

Nejčastěji porušovaným článkem, který Evropský soud pro lidská práva ve svých případech řeší, je článek 6 Evropské úmluvy, který zakotvuje právo na spravedlivý proces. Tento článek se objevuje až v 60 procentech případů, které projednává Evropský soud pro lidská práva. Zároveň s tím, již několikrát tento soud ve své judikatuře označil zásadu nemo tenetur jako takový pomyslný základ práva na spravedlivý proces.⁵¹

Prvním z rozsudků, ve kterém Evropský soud pro lidská práva označil zásadu nemo tenetur jakožto nedílnou součást práva na spravedlivý proces dle čl. 6 Evropské úmluvy je rozsudek Funke proti Francii, č. 10828/84 z 25. února 1993. Francouzské soudy odsoudili pana Funkeho za to, že nevydal listiny ohledně jeho majetku jednak na účtech v zahraničních bankách, tak i listiny týkající se jeho nemovitostí a portfolia akcií, které po panu Funkem požadovali celníci.

Dle Evropského soudu došlo k porušení článku 6 úmluvy tím, že: „*celní orgány vyprovokovaly usvědčení pana Funkeho, aby získaly určité listiny, o nichž byly přesvědčeny, že musejí existovat, ačkoli si nebyly touto skutečností jisty. Protože nebyly schopny či ochotny si je opatřit jiným způsobem, pokusily se přimět stěžovatele, aby předložil důkazy o trestných činech, které údajně spáchal.*“⁵² Soud ve svém rozhodnutí dále akcentoval, že byť má celní právo ze své podstaty zvláštní povahu vůči zásadě nemá tenetur, tak přesto ani to neospravedlňuje takovýto zásah do práv pana Funkeho.

Další milník v rozhodování Evropského soudu představuje rozhodnutí ve věci John Murray proti Spojenému království, č. 18731/91 z 8. února 1996. V tomto rozhodnutí Evropský soud konstatuje, že za určitých podmínek lze mlčení obviněného vykládat v jeho neprospěch.

John Murray, stěžovatel v tomto případě, byl členem Irské republikánské armády (IRA), který byl britskou policií dopaden v domě, ve kterém byl ve skrýši násilně zadržován policejní informátor, kterého IRA unesla. V trestním řízení mlčel a odmítl vypovídat o tom, proč byl přítomen v onom domě. Britským soudem byl pan Murray následně odsouzen pro trestný čin omezování osobní svobody a vraždy spáchané ve prospěch zločinecké skupiny. Britský soud v odůvodnění svého rozsudku označil za jeden z důkazů viny právě mlčení obviněného. Dle Evropského soudu nedošlo v tomto případě k porušení článku 6 Evropské úmluvy a ve svém

⁵¹ REPÍK, Bohumil, *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*, 1. vydání, Praha, Orac, 2002, str. 102

⁵² Rozhodnutí ve věci Funke proti Francii z 25. února 1993 (č. 10828/84) § 44

rozsudku poukázal na to, že i právo obviněného odepřít výpověď má své limity a v některých specifických případech lze akceptovat i takovýto postup soudu, kdy z mlčení, či odmítnutí vypovídat ze strany obviněného, lze vyvodit negativní důsledky pro obviněného. Ve svém rozhodnutí nicméně dále upozornil na to, že mlčení samo o sobě nesmí být jediným důkazem které vede k odsouzení, ale musí být dále podepřeno i dalšími, byť i jen nepřímými, důkazy.⁵³

Evropský soud nicméně přesto ve svém rozsudku zdůraznil, že byť článek 6 Evropské úmluvy výslovně nestanovuje právo mlčet při výslechu a právo nepřispívat k vlastnímu obvinění jsou tato práva obecně uznávána po celém světě jakožto normy, které patří k samotné podstatě spravedlivého procesu. Zároveň s tím nesmí být obviněný nijak nucen k výpovědi, a to za žádných okolností.

Obdobně jako u případu pana Funkeho rozhodl Evropský soud v případě Saunders vs. Spojené království dne 17. prosince 1996, kde soud jako zcela nepřípustné označil použití důkazů v trestním řízení, které byly získány v rámci jiného řízení pod pohrůžkou. V tomto případě bylo panu Saundersovi vyhrožováno trestní sankcí ze strany inspektorů Ministerstva průmyslu a obchodu v případě, že nebude pan Saunders vypovídat. Soud ve svém rozsudku nijak nezpochybňuje pravomoci inspektorů vyslýchat prověřované osoby, ani jejich možnost uložení sankcí v případě neuposlechnutí, pouze ve svém rozsudku konstatoval, že takto získané důkazy jsou ve zjevném rozporu s článkem 6 Úmluvy a jsou tedy pro trestní řízení zcela nepoužitelné.

Soud v rozsudku přímo konstatuje, že *„právo nepřispět k vlastnímu obvinění předpokládá, že v trestní věci obžaloba zakládá svou argumentaci nikoli na důkazech získaných donucením nebo nátlakem na vůli obviněného. V tomto smyslu je toto právo úzce spojeno s principem presumpce nevinny zaručeným v článku 6 odst. 2 Úmluvy“*⁵⁴

Všechny tři tyto rozsudky jsou tedy jasným signálem ze strany Evropského soudu pro lidská práva, že užití nátlaku, či jiných donucovacích prostředků ze strany státní moci, k získání důkazního materiálu pro trestní řízení, je zcela vyloučena, kdy ve všech těchto rozsudcích soud dále jasně akcentoval důležitost práva na spravedlivý proces, do kterého právě spadá i tato zásada nebýt nucen obviňovat sám sebe a která dle mínění soudu tvoří samo jádro tohoto práva, tak jak je zakotveno v článku 6 Úmluvy.

⁵³ MUSIL, Jan, Princip nemo tenetur. In FENYK, Jaroslav a kol (ed), *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*, 1. vydání, Praha, LexisNexis CZ, 2007, str. 79-80

⁵⁴ Rozhodnutí ve věci Saunders proti Spojenému království ze dne 17. prosince 1996 (č. 19187/91) §68

Další významné rozhodnutí padlo v případě *Serves versus Francie*, č. 20225/92 z 20. října 1997. Pan Serves působil ve francouzské armádě se základnou v Centrální Africe. Během strážení rezervace a národního parku se objevili a hlídkám byly nahlášeny případy pytláckých útoků. Proto pan Serves a jeho podřízení podnikli neoficiální misi. Během mise došlo ke kontaktu jedné z hlídek s místními domorodci a jednoho z domorodců střelili při pokusu o útěk do nohy. Tento domorodec byl poté ošetřen a spolu s hlídkou odvezen na vojenskou základnu. Na základně proběhl výslech tohoto domorodce, kdy po výslechu byl zastřelen a pohřben. O této přestřelce s domorodci a následném vývoji událostí byl informován právě pan Serves, který nařídil všem, kdo o této věci věděli, zamlčet, že k tomu, kdy došlo. Pan Serves ničeho neuvedl ani do své zprávy pro nadřízené o proběhlé akci. O smrti tohoto domorodce se ovšem dozvěděl nadřízený pana Serves a začal celou událost vyšetřovat. Pan Serves byl nakonec společně s dalšími podřízenými obviněn z vraždy. Jelikož však došlo k procesní chybě při řízení, a navíc byl celý případ provázen značnou důkazní nouzí, bylo řízení s ním zastaveno. Během řízení s ostatními obviněnými byl však pan Serves opakovaně předveden a vyslýchán jako svědek. Nicméně pan Serves nikdy nesložil přísahu a vždy odmítl vypovídat k dané věci. Proto mu byla ze strany soudu uložena pokuta.

V tomto případě soud shledal, že přesto že pan Serves nebyl obviněným dle francouzského práva, přesto dle výkladu Úmluvy, tak jak to vykládá Evropský soud ve svých rozsudcích, na pana Servese lze hledět jako na obviněného. Jelikož řízení, které bylo proti panu Servesovi vedeno nadále běží, byť proti němu samotnému bylo zastaveno a důkazy, které byly nashromážděny jsou nadále v tomto spisu, mohl by pan Serves v případě své výpovědi svědčit i sám proti své osobě.⁵⁵

Soud nicméně neshledal žádné porušení článku 6 Úmluvy. Toto rozhodnutí soudu však nebylo jednomyslné, kdy tři soudci k tomuto vydali dissent neboli odlišné stanovisko. Dle těchto soudců byla stěžovateli uložena pokuta ne za to, že odmítl vypovídat, ale proto, že odmítl složit přísahu. V případě, kdy by stěžovatel tuto přísahu složil, byl by nucen v dalším řízení vypovídat pravdivě, a tedy svědčit a přinášet důkazy proti sobě, kdy tato jeho výpověď by mohla vést až k usvědčení jeho samotného. Tudíž tato přísaha, by dle mínění soudců, mohla být užita jako určitá forma nátlaku na stěžovatele. Dále též poukázali na fakt, že již několikrát bylo Evropským soudem rozhodnuto, že právo odepřít výpověď a mlčet tvoří samu podstatu článku 6 Úmluvy.

Nicméně nejen článek 6 obsahuje zakotvení zásady *nemo tenetur* a práva na spravedlivý proces. Například v případě *Jalloh proti Německu*, č. 54810/00 z 11. července 2006 konstatoval

⁵⁵ Rozhodnutí ve věci *Serves* proti Francii ze dne 20. října 1997 (č. 20225/92) § 42

Evropský soud porušení článku 3 Úmluvy, kdy stěžovatel byl násilím, či pohrůžkou násilí donucen k přiznání. V tomto případě se jednalo o drogovou trestnou činnost, kterou páchal pan Jalloh, kdy drogy, které měl pan Jalloh uložené v plastových sáčcích v ústech, výměnou za peníze předával dalším osobám a vždy tento sáček při předání vytáhl z úst. Při této činnosti byl však sledován policií. Během zatčení se povedlo panu Jallohovi tento pytlík s drogami spolknout. Vzhledem k tomu, že tento pytlík byl jedinným přímým důkazem o trestné činnosti stěžovatele, neboť při prohlídkách nebyly u stěžovatele objeveny žádné další drogy, rozhodl prokurátor o užití emetik (léky, kterými se vyvolává zvracení). Pan Jalloh odmítl tyto léky požit, byl tedy policisty znehybněn a lékař mu i přes jeho odpor zavedl do žaludku trubicí přes nos, kterou mu následně injekční stříkačkou podal tyto léky. Po podání těchto léků vyzvrátil pan Jalloh sáček s kokainem a v trestním řízení byl následně shledán vinným z drogového trestného činu.

Soud však shledal, že vzhledem k intenzitě zákroku a donucení stěžovatele jednat proti vlastní vůli, došlo k porušení článku 3 Úmluvy. Soud taktéž konstatoval, že došlo i k porušení článku 6, kdy poukázal na skutečnost, že v případě hodnocení spravedlnosti procesu, je nutné zvážit zájem veřejnosti na potrestání pachatele proti zájmu obviněného, na získání důkazů pouze zákonným způsobem. Soud přímo konstatoval, že *„Avšak veřejný zájem nemůže potlačit samotnou podstatu stěžovatelova práva na obhajobu včetně výsad neobviňovat sám sebe“*. Soud též označil výsadu neobviňovat sám sebe za *„obecně uznané mezinárodní standardy, které jsou jádrem pojmu spravedlivého procesu ve smyslu článku 6. Jejich smysl spočívá, inter alia, v ochraně obviněného před nevhodným nucením orgánů činných v trestním řízení, čímž přispívá k předcházení pochybením justice a k naplňování účelu článku 6. Právo sám sebe neobviňovat zejména předpokládá, že obžaloba v trestních věcech se snaží prokázat vinu obviněnému, aniž by se uchýlila k důkazům získaným metodami nátlaku nebo útisku proti vůli obviněného“*⁵⁶

K nezbytnosti získání důkazů soud konstatoval, že obchod s drogami, sice patří mezi závažné trestné činy, nicméně množství drog, které bylo u stěžovatele zadrženo, nebylo takové množství, aby mohl páchat tuto trestnou činnost ve velkém rozsahu. Soud zcela akceptoval nutnost zjištění množství prodávaných drog, nicméně získání těchto důkazů pomocí léky vyvolaného zvracení, bylo nad rámec spravedlivého procesu, obzvláště v situaci, kdy orgány činné v trestním řízení mohli pouze počkat, než tyto drogy vyloučí stěžovatel přirozenou cestou.

⁵⁶ Rozhodnutí Jalloh proti Německu ze dne 11. července 2006 (č. 54810/00) § 100

Soud tedy konstatoval, že v tomto konkrétním případě došlo k porušení práva na spravedlivý proces, neboť užití donucovací prostředky a jejich intenzita, byly ve značném nepoměru k veřejnému zájmu na potrestání pachatele, obzvláště ve chvíli, kdy se v tomto případě nejednalo o závažný drogový delikt a stěžovatel distribuoval pouze v malém množství.

Dalším z případů, kdy soud shledal porušení článku 3 je kontroverzní rozhodnutí ve věci Gäfgen proti Německu, č. 22978/05 z 1. června 2010. Pan Gärfen zabil jedenáctileté dítě, malého Jakoba, který byl z bohaté rodiny bankéřů, nicméně ve snaze získat finanční prospěch, předstíral únos tohoto chlapce a požadoval po rodině výkupné. Po předání výkupného byl pan Gärfen sledován policií a následně, když se pokusil prchnout ze země, byl zatčen. Během výslechu nespolupracoval, proto se policejní viceprezident rozhodl z obavy o zdraví malého Jakoba, nařídít podřízenému, aby donutil pana Gärfena vypovídat pod pohrůžkou násilí. Pan Gärfen se pod nátlakem ke všemu doznal a byl soudem shledán vinným a následně odsouzen za vraždu mladého Jakoba. Německý soud shledal, že důkazy, které byly získány pod pohrůžkou násilí jsou sice procesně nepoužitelné, nicméně důkazy, které byly následně dohledány dle vynuceného doznání použitelné a účinné jsou.

Evropský soud konstatoval, že došlo k porušení článku 3 Úmluvy, nedošlo však dle mínění Evropského soudu k porušení článku 6. Své rozhodnutí opřel zejména o nové doznání stěžovatele před německými soudy, které stěžovatel učinil dobrovolně, ve snaze vyjádřit lítost nad spáchaným činem. Důkazy, které byly tedy získány v rozporu s článkem 3 byly pouze podpůrné a s ohledem na mimořádnost celého případu a další důkazy, kterými byl stěžovatel spolehlivě usvědčován, neshledal Evropský soud, že by v tomto případě došlo k porušení spravedlivého procesu.

V tomto případě tedy na rozdíl od přechozího případu pana Jalloha, převážil dle soudu veřejný zájem na potrestání nad ostatními. Ve prospěch německého rozsudku hovořil značnou měrou i fakt, že nátlakem získané důkazy byly toliko důkazy podpůrnými, což je v přímém kontrastu s případem Jalloh. Nicméně i zde soud vymezil jisté mantinely, ve kterých se mohou orgány činné v trestním řízení pohybovat, a při jejich překročení nelze použít takto získané důkazy. Jedná se například o vynucenou výpověď.

Tyto poslední dva příklady dokládají několik zásadních věcí. Jednak to, že ke každému případu je třeba přistupovat samostatně a zvážit zároveň i veškeré okolnosti tohoto případu. Tudíž i zdánlivě totožné skutkové okolnosti (užití síly, pohrůžka násilí k obstarání důkazu) mohou být v kontextu celého případu posuzovány rozdílně. Zároveň je i na těchto rozsudcích Evropského soudu jasně patrné, že právo neobviňovat sám sebe, potažmo celou zásadu *nemo tenetur* nelze bez dalšího brát jako právo absolutní.

Posledním zajímavým rozsudkem Evropského soudu pro lidská práva, který bych zde rád zmínil, je rozhodnutí ve věci K. proti Rakousku, č. 16002/90S z 2. června 1993, kdy Evropský soud v tomto případě neshledal porušení článku 6 Úmluvy, jako ve většině předchozích rozsudků, které jsem uvedl, ale konstatoval porušení článku 10 Úmluvy, tedy práva na svobodu projevu. V tomto případě šlo o spor rakouského občana, kterého obvinili z nákupu heroinu od manželů W. Souběžně s tímto řízením byli stíháni i oba manželé W. a k tomuto řízení byl pan K. předvolán jako svědek. Pan K. před soudem odmítl v této věci vypovídat, neboť by svou výpovědí mohl ohrozit sám sebe. Rakouský soud uložil panu K. finanční pokutu a odnětí svobody na 5 dní, neboť se dle názoru soudu jednalo o povinnost pana K. vypovídat.

Soud ve svém rozsudku nijak nerozporoval, že hrozba pokutou a její následné uložení je legitimním nástrojem, jak zajistit povinnost svědka vypovídat, tudíž se jednalo o procesní záruku a byla uložena zcela v souladu s trestním řádem, nikoliv jako trestní sankce podle trestního zákoníku. Z těchto důvodů tedy Evropský soud neshledal porušení článku 6. Dle mínění soudu však došlo k porušení článku 10 Úmluvy, kdy tento článek obsahuje jak pozitivní právo, tak právo negativní, tedy jak právo vypovídat, tak právo nevypovídat.⁵⁷ Dle soudu je tedy nutné vždy přistupovat k takovýmto případům individuálně a je třeba vždy dobře zvážit, zda nedochází k přílišnému zásahu do přirozeného práva a zda tento zásah je proporcionální ke sledovanému legitimnímu cíli. Soud v tomto rozsudku opět zopakoval, že zásada nemo tenetur, stejně jako presumpce nevinny, jsou základními stavebními kameny spravedlivého procesu.

⁵⁷ Rozhodnutí ve věci K. proti Rakousku ze dne 2. června 1993 (č. 16002/90) § 90

3 Uplatnění zásady nemo tenetur v současném trestním procesu

V současné době již máme v Českém prostředí poměrně jasně judikatorně dovozenou hranici, kdy je právo nevypovídat v souladu se zásadou nemo tenetur, a tedy co požívá ochranu v rámci této zásady, a co již odporuje této zásadě a je tedy označeno za protiústavní. Takto ostrá hranice však bohužel nepanuje u všech důkazních prostředků a nastává zde tedy problém, co ještě lze zahrnout pod ochranu této zásady a co již lze užít. V případě, že by byla zásada nemo tenetur vykládána příliš úzce, docházelo by poté k porušování základních práv obviněného, na druhou stranu bude-li tato zásada vykládána příliš široce, může následně dojít k tomu, že v případě nespolupráce obviněného, nebudou orgány činné v trestním řízení schopny opatřit žádné důkazy svědčící o vině.

Dle Musila, který se k této věci vyjádřil ve svém disentu⁵⁸, je „*Při posuzování toho, jaký stupeň ústavněprávní ochrany poskytnout tomuto principu, je třeba zvažovat také obecný zájem společnosti na efektivním výkonu trestní spravedlnosti. Excesivní výklad principu nemo tenetur by mohl vést k paralyzování účinného potírání kriminality. Ochrana společnosti před kriminalitou ospravedlňuje požadavek, aby obviněný strpěl některá přiměřená omezení a aby byl k takovému strpění důkazních úkonů přiměřeně donucován. Takovéto donucení (v našem případě uložení pořádkové pokuty) není porušením ústavních práv a svobod.*“

Dalším častým bodem nejasností je míra aktivního a pasivního přispění obviněného k získání důkazů, tedy nakolik se musí obviněný aktivně zapojit do získávání důkazů proti své osobě, případně co vše musí strpět, při tomto získávání. Zde tvoří značný stavební kámen judikatura soudů z USA, jak jsem již zmínil výše, země, kde tato zásada vznikala. U případů donucení k aktivnímu jednání, hovoří Nejvyšší soud USA o takzvaném *testimonial act* nebo též *communicative act*. Mimo zákazu donucení k výpovědi, je tímto chráněn i např. zákaz zkoušení ručního písma sloužícího ke grafologickému zkoumání. Dle německých soudů jsou pod tyto aktivní usvědčující činnosti zahrnuty i chůze, či jiné testy k pozorování koordinace pohybů při zkoumání opilosti, či pohybové úkoly, které plní obviněný při vyšetřovacím pokusu. Tudíž při těchto testech může být obviněný toliko vyzván k součinnosti, případně ho lze předvolat či

⁵⁸ Odlišné stanovisko soudce Musila k nálezu sp. zn. III ÚS 655/06

předvést, je ovšem zcela vyloučeno, aby byl obviněný k jakékoliv takovéto aktivitě aktivně nucen, ať fyzicky, či pořádkovou pokutou.⁵⁹

Přesto žijeme dle mého názoru ve společnosti, která velmi dbá na práva obviněných a minimálně v Českém právním řádu nedochází k výraznějším excesům. O to smutnější je poté zjištění, že tento standard, který je dodržován v téměř celé Evropě, nepatří ke standardům, které by byly dodržovány po celém světě.

Mučení a vynucení přiznání, či celé soudy jen na základě podvržených důkazů, či vynucených přiznání, tak jako to fungovalo a platilo u nás během hlubokého komunismu, je poměrně běžným jevem v různých státech, které nejsou tolik vyspělé. Tyto praktiky bohužel stále patří k dennímu pořádku v různých Afrických, ale i Asijských zemích, byť se často jedná o země zaostalé, případně o diktatury, kde demokratické zřízení zcela selhává, či úplně chybí. Takovýmto případem je bezesporu Korejská lidově demokratická republika (KLDŘ) čili Severní Korea, kde do dnešního dne vládne totalita a kde spravedlivý proces je pouze určitou pohádkou, která však zcela kontrastuje s běžným průběhem trestního řízení. Zářným případem tohoto jednání je nedávný případ Amerického studenta Otto Fredericka Warmbiera, který byl v Severní Koreji zatčen a uvězněn v únoru 2016 a obžalován z rozvracení komunismu, za to, že strhl letáček s propagandou z nástěnky při své předchozí návštěvě v prosinci 2015. Během svého krátkého zatčení a odsouzení již v březnu 2016, byl vystaven naprosto tristním podmínkám, nejspíše mučení a donucování ze strany státních orgánů, ne nepodobnému tomu, co se dělo během politických procesů u nás. Bez jakýchkoliv důkazů byl Otto následně odsouzen k 15 letům odnětí svobody v pracovním táboře. Při svém procesu, který trval pouhou jednu hodinu, jen přečetl předem připravenou výpověď, ve které se ke všemu doznal a na záběrech z bezpečnostních kamer, které byly též přehrány, bylo vidět jakousi postavu, která měla být právě panem Warmbierem. Krátce po svém odsouzení upadl do kómatu, ze kterého se již nikdy neprobral a zemřel těsně po návratu do Spojených států v červnu 2017, kdy byl na přání rodiny odpojen od přístrojů. Dle lékařských zpráv, došlo u pana Warmbiera k nevratnému poškození mozku v důsledku nedostatku kyslíku, kdy přesnou příčinu tohoto poškození se nepodařilo nikdy zjistit.

⁵⁹ MUSIL, Jan. Princip nemo tenetur. In FENYK, Jaroslav a kol (ed). *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. 1. vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2007, str. 81 - 82

Další zemí, kde spravedlivý proces není pravidlem, ale spíše zbožným přáním je Ruská federace a její okupovaná území, kdy zvláště v souvislosti s právě probíhajícím konfliktem mezi Ruskem a Ukrajinou, lze pozorovat zjevné porušování práva na spravedlivý proces, nicméně je nutno říci, že toto probíhá na obou stranách konfliktu. Zároveň vzhledem k aktivně probíhajícímu konfliktu a snaze obou stran očerňovat druhou stranu konfliktu, bude s jednoznačným soudem ohledně toho, co se skutečně dělo, vyčkat až na případné šetření nezávislou stranou. Ze strany Ruské federace bych zde uvedl případ trestního procesu s obránci Mariupolu, obzvláště poté s obránci Azovstalu, Mariupolských železáren, který získal značnou mediální pozornost.⁶⁰ V tomto procesu chtěla okupační správa Mariupolské oblasti, zcela v rozporu se všemi mezinárodními úmluvami o vedení války a válečných zajatcích, stíhat ukrajinské obránce za obranu svého území, kdy dle některých zdrojů, se mělo jednat pouze o jakési divadlo pro masy, kdy verdikt byl předem znám a proces se měl podobat takzvaným lidovým soudům. Během svého zatčení byli tito zajatci vystaveni mučení ze strany jejich vězňitelů a teprve po značném nátlaku ze strany celého mezinárodního společenství se podařilo tyto zajatce vyměnit a předejít tak tomuto soudu, který by dle všech indicií probíhal jako fraška, kdy by obžalovaní pouze přečetli, či odříkali předem naučené výpovědi, kde by se ke všemu přiznali a následně by byli odsouzeni.

Dalším příkladem státu, kde se příliš nehledí na dodržování zásady nemo tenetur je dále Čínská lidová republika, kdy u některých řízení taktéž dochází k porušování práv obžalovaného, toto je zvláště patrné například u odpůrců tamního režimu. V těchto případech je často trestní řízení pouhou fraškou, kterou se vládnoucí garnitura snaží tvářit jako prozápadní stát. V těchto řízeních je výsledek velmi často předem znám a dochází i k nátlaku na obviněné ze strany státní moci, aby se přiznali. Nicméně vzhledem k uzavřenosti Číny vůči světu v těchto věcech a dále i s ohledem na velikou lidnatost, jsem přesvědčen o tom, že o mnoha případech, které se v této zemi dějí, se mezinárodní společenství ani nedozví, kdy v některých trestních věcech obviněný prostě zmizí bez dalšího soudu.

Nicméně abych nedával pouze příklady z mimoevropských zemí, k těmto praktikám bohužel dochází i na evropském kontinentě. Primárně se jedná o Ruskou federaci a dále Bělorusko, kdy obě tyto země lze v současné chvíli označit za polo diktatury, neboť i dle zjištění mezinárodních pozorovatelů, dochází k opakovaným machinacím s výsledky voleb a dalším zásahům do

⁶⁰ Srovnej např. <https://www.forum24.cz/rusove-chystaji-proces-s-obrancmi-mariupolu-zastavte-to-vyzyva-ukrajina-osn>, <https://zahranicni.ln.cz/c1-67117480-velka-vymena-zajatcu-rusko-propustilo-215-ukrajincu-zajatych-pobitve-o-mariupol> [online], [cit. 20-06-2023]

demokratického zřízení. V Bělorusku se tímto způsobem dlouhodobě u moci drží Alexandr Lukašenko, který převzal moc v zemi po volbách v červenci 1994. Od té doby se mu podařilo prosadit do ústavy Běloruska zrušení maximálního počtu po sobě jdoucích prezidentských mandátů. Zároveň se i dle zjištění nezávislých zahraničních pozorovatelů u moci drží již téměř 30 let i díky zmanipulovaným volbám⁶¹, které až nápadně připomínají volby z dob komunismu u nás. K porušování práv na spravedlivý proces a zásady nemo tenetur zde dochází zvláště v řízeních, která jsou vedena s Lukašenkovými odpůrci a politickými oponenty. V této zemi poté platí to, že v případě, že se nějakým způsobem znelíbíte Lukašenkovi, či jeho vládnoucí straně, dostáváte se tím na seznam jeho nepřátel. Tyto nepřátele poté Lukašenko s pomocí policie a justice postupně likviduje a odstraňuje z veřejného života. Tito lidé jsou poté zatýkáni pro naprosté absurdity a následně jsou v zinscenovaném soudním řízení, kdy opět výsledek je dopředu znám, odsuzováni často k tvrdým a dlouhým trestům odnětí svobody. Případně poté tito odpůrci Lukašenkova režimu volí útěk do zahraničí, kde následně žádají o azyl, aby unikli ze spárů tohoto despoty.

Posledním příkladem, který bych chtěl v tomto výčtu uvést, je takzvaný Islámský stát, který v roce 2014 vyhlásila stejnojmenná islámská teroristická organizace původem z Iráku vedená svým vůdcem Abú Bakr al-Bagdádím na území států Irák a Sýrie. Dle Islámského státu se má jednat o chalífát, který by dle představ svých stoupenců, měl nábožensky zastřešit všechny muslimy na celé planetě a zároveň ovládat území na kterém tito muslimové žijí.⁶² Byť nikdy nedošlo k mezinárodnímu uznání tohoto samozvaného státu a mezinárodní společenství vede proti této teroristické organizaci dlouhodobě válku, platí na území tohoto státu takzvané právo šaría. Na území tohoto státu tak v podstatě neplatí právo tak jak ho známe my v klasické demokracii, ale platí zde de-facto právo silnějšího. Na tomto území poté následně dochází k radikálním čistkám, kdy zcela bez soudu jsou odpůrci této teroristické skupiny mučeni a často následně veřejně popraveni, což bývá také často spojeno s nahrávkami těchto poprav a jejich následnému využití k zastrašování a propagaci. Takže v případě tohoto samozvaného území nelze v žádném případě mluvit o jakémkoliv právním rámci, který by zde fungoval, či snad o dodržování základních lidských práv a základních právních zásad. O to méně lze v souvislosti s tímto uskupením mluvit o dodržování zásad trestního práva a zásady nemo tenetur.

⁶¹ ŽILKOVÁ, Věra. *Lukašenko je u moci už dvacet let. Běloruský Majdan se zatím nekoná*. iDnes.cz [online]. [cit. 28-08-2023] 14.7.2014, 3:05, dostupné na: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/alexandr-lukasenko-vladne-belorusku-dvacet-let.A140709_123518_zahranicni_vez

⁶² BBC News, *Isis rebels declare 'Islamic state' in Iraq and Syria*. BBC News, 30 June 2014, [online], [cit. 28-08-2023]. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-28082962>

Nicméně tyto praktiky nejsou pouze doménou pouze těchto států, tyto praktiky jsou bohužel běžné i například ve Spojených státech, kdy nejznámějším příkladem těchto porušení je nepochybně nechvalně známá věznice Guantanamo Bay na Kubě, kde jsou často bez soudu drženi teroristé a jiní zvláště nebezpeční zločinci. Velmi často je jejich pobyt zde spojen s výslechy, kdy jsou použity takzvané *Enhanced interrogation techniques*, které nasazuje primárně Americká armáda a tajné služby. Pod tímto líbivě znějícím názvem se ovšem neskrývá nic jiného než klasické mučení. Mezi tyto metody patří například řvaní na vyslýchaného, hlasitá hudba a kontrola světla, ovládnutí okolí, spánková deprivace, 20hodinové výslechy, kontrolované strašení (i za užití psů). Mezi tyto metody patří i nechvalně známý waterboarding, kdy je vyslýchanému, který leží částečně hlavou dolů, zakryt obličej látkou a následně je na tuto látku nalévána voda, čímž je ve vyslýchaném vzbuzován pocit tonutí. Mezi každým kolem waterboardingu je poté prováděn výslech zadrženého.

Takovéto praktiky jsou v západní společnosti zcela nepřijatelné, byť je Spojené státy často užívají k ochraně svého území a k výslechu teroristů napojených na různé organizace (Al-Quaeda, Islámský stát a jiné), neospravedlňuje to jejich použití na kterékoliv lidské bytosti.

Tato věznice byla otevřena na Kubě v roce 2002 administrativou Amerického prezidenta George W. Bushe, nepochybně v návaznosti na útoky z 11. září 2001, kdy tato věznice se skládá ze dvou internačních táborů (Camp X-Ray a Camp Delta) a je určena pro „militantní bojovníky“ zadržené v Afghánistánu a Iráku, které nechtěla americká vláda obžalovat v rámci svého soudnictví. Bushova administrativa dokonce do července 2006 zastávala stanovisko, že na tyto vězně se nevztahují Ženevské konvence, a tudíž nepožívají ochranu dle těchto konvencí.

Věznice na základně Guantanamo zůstává do dnešního dne v provozu, přes značný odpor veřejnosti a fakt, že Americký prezident Obama nařídil zavření této věznice v roce 2009, z tohoto plánu nakonec sešlo, neboť Americký kongres neschválil žádné prostředky na přemístění vězňů ze základny a následně toto zrušil i sám prezident Obama, kdy podepsal v roce 2011 podepsal zákon *Defense Authorization Bill*, který zakázal vydávat vězně do jiných zemí.

4 Zásada nemo tenetur ve vztahu k prohlášení viny a dohodě o vině a trestu

Ve snaze zrychlit a zjednodušit trestní řízení, aby bylo lépe dosaženo smyslu a účelu trestního řízení a trestu jako takového se do trestního řádu novelizací dostali po vzoru zahraniční právní úpravy i pro české právo nové instituty prohlášení viny a dále dohoda o vině a trestu, kterým se budu věnovat jednotlivě v následujících podkapitolách.

4.1 Dohoda o vině a trestu

Ze své podstaty je tento institut zjednodušením trestního řízení, ale zároveň s tím obchází zásadu nemo tenetur, neboť de facto motivuje obviněného k tomu, aby doznal spáchání skutku, pro který je stíhán. Velmi často je navíc tato motivace dána i tím, že výměnou za přiznání a zjednodušení trestního řízení poté státní zástupce nabízí nižší trest, než by obviněnému mohl hrozit v případě projednávání této věci v hlavním líčení.⁶³ Tento institut sám o sobě není nikterak novým, v angloamerickém právním prostředí se tento institut užívá již dlouhou dobu a bývá označován jako „*plea bargaining*“ či „*guilty plea*“. Zde je to z velké části spojeno s tím, že trestní řízení v Anglii a Spojených státech je v hlavním líčení vedeno porotním systémem, kdy o vině a nevině obžalovaného rozhoduje porota složená z 12 laiků a soudce poté následně rozhoduje o případném trestu. Tento způsob vedení trestního řízení má v angloamerickém právním systému své opodstatnění, ale jedná se o velmi nákladný a zdoluhavý proces. Proto bývá pro obviněného často jednodušší uzavřít dohodu se státním zástupcem, čímž se celé trestní řízení zjednoduší a zkrátí, často výměnou za nižší trest. Dle údajů ze Spojených států dochází k uzavření dohody zhruba v 90% trestních řízení.⁶⁴ Až do začátku 21. století byl tento institut spojován jen s angloamerickým právním systémem, nicméně to se s nástupem nového tisíciletí začalo postupně měnit a tento způsob vyřízení trestních věcí si postupně nachází své místo v trestním procesu i na evropském kontinentu.

Do českého právního řádu tento institut přinesla novelizace trestního řádu, kterou provedl s účinností od 1. září 2012 zákon č. 193/2012 Sb., přinesl do trestního řádu nově možnost

⁶³ ŠČERBA, Filip. *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. Praha: Leges, 2012, str. 10 ISBN 978-80-87576-30-4

⁶⁴ FILIPOVÁ, Markéta. *Dohoda o vině a trestu v zahraničí jako inspirace pro českou právní úpravu* [online]. Brno, 2012 [cit. 31-03-2022]. Dostupné na: <https://theses.cz/id/5bny8u/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr. str. 27

obviněného uzavřít během přípravného řízení dohodu o vině a trestu se státním zástupcem. Kterou musí následně posvětit soud.⁶⁵ Zároveň s tím byl tento institut limitován i okruhem trestných činů u kterých bylo možno sjednat dohodu. Jednalo se pouze o přečiny a zločiny. Tudíž o trestné činy, na něž stanoví trestní zákoník trest odnětí svobody s horní sazbou 10 let. K tomu zde byla i podmínka, že obviněný musí být vždy zastoupen obhájcem při sjednání dohody o vině a trestu. Snad proto nebyl až do své novelizace v roce 2020 téměř využíván o čemž svědčí i údaje Nejvyššího státního zastupitelství⁶⁶ kdy od roku 2012 do roku 2019 byl tento institut využit celkem v 856 případech.

Velký zlom v tomto pojetí přinesla až novelizace, kterou s účinností od 1.10.2020 přinesl zákon č. 333/2020 Sb. Který přinesl možnost uzavřít dohodu o vině a trestu i pro zvláště závažné zločiny a zrušila povinné právní zastoupení obviněného při uzavírání této dohody. Navíc přinesl i možnost, která je velmi často kritizována⁶⁷ uzavřít tuto dohodu i během samotného hlavního líčení, o čemž musí být obžalovaný řádně soudem poučen. Dle § 206a odst. 1 trestního řádu, který říká: *„má-li předseda senátu vzhledem k okolnostem případu za to, že by bylo vhodné sjednání dohody o vině a trestu, poučí obžalovaného o možnosti takového postupu a o důsledcích s tím spojených. Poté zjistí stanovisko obžalovaného, státního zástupce a poškozeného, je-li přítomen, k takovému postupu. Vyjádří-li se státní zástupce a obžalovaný, že mají zájem jednat o dohodě o vině a trestu, předseda senátu hlavní líčení na nezbytnou dobu přeruší za účelem jejího sjednání mimo hlavní líčení; je-li to s ohledem na okolnosti zapotřebí, hlavní líčení odročí. Návrh na sjednání dohody o vině a trestu může podat i státní zástupce nebo obžalovaný, předseda senátu není povinen takovému návrhu vyhovět.“* Tím dochází ke kuriozní situaci, kdy po zahájení hlavního líčení je toto přerušeno, či odročeno za účelem uzavření dohody o vině a trestu, které dle zákona může být přítomen pouze státní zástupce. Zároveň s tím vzniká další problém, neboť soud (samosoudce, nebo trestní senát) nesmí u tohoto sjednání být přítomný, takže velmi často v právní praxi dochází k tomu, že soud odejde z jednací místnosti a přenechá tuto státnímu zástupci s obžalovaným a jeho případným obhájcem, aby mohli bez přítomnosti soudu sjednat tuto dohodu. Druhou možností je

⁶⁵ Zákon č. 193/2012 Sb. kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb. trestní řád

⁶⁶ Nejvyšší státní zastupitelství Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2020 [online], [cit. 31-03-2022] dostupné z: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2021/06/Zpráva_o_činnosti_SZ_za_rok_2020_textová_část.pdf

⁶⁷ Srovnej např. TEXL David, Dohoda o vině a trestu uzavřená v hlavním líčení – Qui bono? In: *Právní prostor.cz* [online], Praha: Atlas Consulting spol. s r.o. 2021 26.05.2021 12:53, [cit. 31-03-2022], dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/dohoda-o-vine-trestu-uzavrena-v-hlavnim-liceni-qui-bono>

odchod státního zástupce a obžalovaného z jednací síně do veřejně přístupných prostor soudní budovy, velice často na chodbu před jednací síní, a následně uzavření dohody zde. Ani jedno z těchto řešení však není zcela komfortní pro zúčastněné. Další úskalí, na které správně upozorňuje Texl ve svém článku⁶⁸ je to, že v trestním řádu není nikde stanoveno do kdy lze podat tento návrh na uzavření dohody o vině a trestu. Může proto docházet i k situacím, kdy toto právo může být zneužito obžalovaným, který po provedení celého dokazování navrhne uzavřít dohodu o vině a trestu ve snaze zmírnit trest který by ho jinak čekal. Čímž následně dochází ke zbytečným průtahům v řízení. Zároveň s tím, je zde ovšem i pravomoc státního zástupce na tuto dohodu nepřistoupit. To že se po novelizaci stala možnost uzavřít tuto dohodu značně populární svědčí data Nejvyššího státního zastupitelství za rok 2020 kdy k uzavření dohody o vině a trestu došlo celkem v 269 případech, přičemž zpráva Nejvyššího státního zastupitelství konstatuje značný nárůst právě až po novelizaci z 1. října.⁶⁹ Podle dat za rok 2021 které zveřejnilo Nejvyšší státní zastupitelství⁷⁰ bylo v roce 2021 uzavřeno celkem 531 dohod o vině a trestu. Což je oproti roku 2020 nárůst o téměř 100 %. Podle dat za rok 2022 které zveřejnilo Nejvyšší státní zastupitelství ve své výroční zprávě⁷¹ tento nárůst v počtu uzavřených dohod o vině a trestu pokračuje. Dle těchto dat bylo za loňský rok uzavřeno, respektive soudem schváleno 632 návrhů na dohodu o vině a trestu, což je další nárůst oproti roku předcházejícímu o dalších téměř 20 %. Z těchto dat lze předpokládat, že obliba tohoto institutu v našem právním řádu ještě poroste.

Názor vědecké obce na zavedení tohoto institutu se značně liší, mezi největší odpůrce zavedení tohoto institutu v našem prostředí patří bývalý soudce ústavního soudu Jan Musil.⁷² Který ve svém článku ještě před přijetím této právní úpravy brojí proti zavedení tohoto institutu, neboť dle jeho mínění nelze do trestního práva zavádět praktiky z občanského práva, kdy se zákonodárce snaží na jednotlivé procesní strany, obviněného a orgány činné v trestním řízení, nahlížet jako na

⁶⁸ TEXL David, Dohoda o vině a trestu uzavřená v hlavním líčení – Qui bono? In: *Právní prostor.cz* [online], Praha: Atlas Consulting 2021 26. května 2021 12:53, [cit. 31-03-2022], dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/dohoda-o-vine-trestu-uzavrena-v-hlavnim-liceni-qui-bono>

⁶⁹ *Nejvyšší státní zastupitelství* Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2020 [online], [cit. 31-03-2022], dostupné na: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2021/06/Zpráva_o_činnosti_SZ_za_rok_2020_textová_část.pdf

⁷⁰ *Nejvyšší státní zastupitelství* Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2021 [online], [cit. 23-02-2023], dostupné na: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2022/07/ZoČ_2021-textová_část.pdf

⁷¹ *Nejvyšší státní zastupitelství* Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2022 [online], [cit. 20-06-2023], dostupné na: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2023/06/Zpráva-o-činnosti-2022-_textová-část.pdf

⁷² MUSIL, Jan. *Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. Kriminalistika*. 2008, č. 1, s.3-26. ISSN 1210-9150

„smluvní strany“, které si dohodnou výsledek trestního řízení. Dále vyslovuje i svou obavu o to, že v případě zavedení by se z této dohody mohl stát pouhý obchod pro obviněného, který pod vidinou nižšího trestu přistoupí na tuto dohodu, kdy z jeho strany by se jednalo o pouhý chladný kalkul. Dalším z faktorů, které dle Musila mluví proti zavedení Dohody o vině a trestu, je i fakt, že by mohlo docházet k dle jeho slov „trhu se spravedlností“ a tím by mohlo dojít ke ztrátě důvěry v justici, kdy by mohlo dojít k vytvoření určitého klientelismu, či tzv. „třídní justice“. S tímto názorem souhlasí také Lichnovský.⁷³ Naproti tomu druhá část odborné veřejnosti tento institut vítá, neboť zjednodušuje a zrychluje trestní řízení a tím zároveň ulevuje již tak přetíženým trestním soudům.

Dle dat, které zveřejnilo Nejvyšší státní zastupitelství, ohledně počtu uzavřených dohod o vině a trestu se začíná zdát, že vývoj naší trestní justice nakonec dává za pravdu zastáncům této dohody, neboť v současné době zažívá tento způsob vyřízení trestních věcí nebývalý boom a zdá se, že se mezi státními zástupci jedná o poměrně oblíbený způsob, jak trestní věc vyřídit, neboť přesně jak zastánci této dohody uváděli, zrychluje tato dohoda někdy poměrně zdlouhavý soudní proces. U případů, kdy se jedná o poměrně jasné případy, obviněný od začátku s orgány činnými v trestním řízení spolupracuje, vinu přiznává a pomáhá k objasnění své trestné činnosti, odpadá díky uzavření této dohody mnohdy zdlouhavé dokazování v rámci hlavního líčení před soudem. Zároveň s tím u některých případů, jako například v případě žháře z Bohumína⁷⁴, který se se státním zástupcem dohodl na doživotním trestu odnětí svobody, nedochází k další traumatizaci obětí, neboť nemusejí mnohdy mnoho let po události znovu prožívat a popisovat to, co zažili při spáchání trestného činu během svého výslechu a dalšího dokazování, neboť toto uzavřením dohody odpadá.

Dle mého osobního názoru je zavedení tohoto institutu do našeho trestního práva přínosnou změnou, obzvláště po jeho novelizaci na podzim roku 2021. Nicméně, byť tato forma odklonu v trestním řízení přináší zefektivnění trestního procesu, klade zároveň větší zodpovědnost na státní zastupitelství a potažmo i soud, kteří jsou po této novelizaci jedinými strážci zákonnosti celého procesu, neboť s odpadnutím povinného zastoupení při uzavírání dohody o vině a trestu by mohlo

⁷³ LICHNOVSKÝ, Vladimír. *K otázce ukládání sankcí v rámci dohody o vině a trestu*. *Trestní právo*. 2014, č. 3, s. 5-10. ISSN 1211-2860

⁷⁴ ČTK, *Muž obviněný z požáru v Bohumíně přijal doživotní trest. Dohodu o vině a trestu musí potvrdit soud*, In: *Irozhlas.cz*, [online], *Ostrava Český rozhlas 11. 9. 2021 10:20*, [cit: 27-06-2023], dostupné na: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/muz-obvineny-z-pozaru-s-11-obetmi-mel-ve-vezeni-stravit-zbytek-zivota_2109171020_elev

ze strany primárně státních zástupců docházet k určitému nátlaku na obviněného, aby uzavřel dohodu a tím si případně pomohl k nižšímu trestu. Nicméně pevně věřím, že tato má úvaha je lichá a v praxi k tomuto nedochází, neboť by tímto nátlakem a kupčením s tresty docházelo zároveň i k porušování Listiny základních práv, respektive k porušování Zásady nemo tenetur a došlo by přesně k onomu „kupčení se spravedlností“ před kterým právě varoval Musil, jak jsem zmiňoval výše. A následně by ochrana práv obviněného ležela na soudu, nikoliv na obhájci, aby případně zarazil tyto protiprávní praktiky státního zástupce.

Případům kdy by se nevinný člověk pod vidinou zisku, či jiných výhod, pokusil uzavřít dohodu o vině a trestu ohledně skutku který nespáchal je naštěstí zabráněno v trestním řádu tím, že k tato dohoda musí být podložena důkazy, které orgány činné v trestním řízení shromáždily během řízení přípravného, tudíž by nemělo docházet k situacím, kdy je využit takzvaný bílý kůň, který by na sebe vzal vinu místo pachatele, za čin který nespáchal, výměnou za nějakou přislíbenou výhodu od tohoto pachatele. Jako se to občas děje v rámci organizovaného zločinu, kdy je často určen jeden „fall guy“ který je v případě odhalení trestné činnosti užít jako obětní beránek a přebírá na sebe veškerou trestní odpovědnost. Zároveň s tím není ani povinností dozorujícího státního zástupce tuto dohodu o vině a trestu s obviněným uzavřít.

I díky těmto protivahám, které zákonodárce do procesu uzavírání dohody o vině a trestu vložil, se dle mého názoru jedná o dobře fungující institut, který umožňuje zrychlit celý trestní proces ale zároveň s tím, chrání práva obviněného v maximální možné míře. Zároveň je dle mého i správné rozhodnutí zákonodárce, dát přímo do ustanovení § 175 odst. 3 a fine trestního řádu, že: *„jde-li o případ nutné obhajoby, sjednává státní zástupce dohodu o vině a trestu s obviněným za přítomnosti obhájce.“* Tímto ustanovením si zároveň zákonodárce pojišťuje to, aby případné uzavřené dohody o vině a trestu nebyly uzavírány po nátlaku na obviněného, ale aby se jednalo o svobodné rozhodnutí obviněného tuto dohodu se státním zástupcem uzavřít. Zároveň tento odstavec upravuje i to, že takovouto dohodu, jak už jsem psal výše, lze uzavřít jen ve chvíli, kdy na základě důkazů z přípravného řízení není důvodných pochyb o pravdivosti prohlášení obviněného, že skutek, pro který je stíhán opravdu spáchal. Tím by se zároveň mělo předejít i případným bílým koňům, o kterých jsem psal v předešlém odstavci.

4.2 Prohlášení viny

Prohlášení viny bylo do našeho trestního řádu zavedeno později než dohoda o vině a trestu, kdy tento institut do našeho právního řádu zavedla až novelizace z 1. října 2020⁷⁵, která zároveň změnila i dohodu o vině a trestu. Jedná se tedy o velmi mladý institut, který však může být hojně využíván jako náhrada dohody o vině a trestu v hlavním líčení.

Prohlášení viny vychází z institutu práva common law, takzvané „*plea bargain*“ který je používán obzvláště v trestním řízení ve Spojených státech amerických, kdy se obžalovaný může dohodnout se soudem, nebo státním zástupcem a prohlásí svou vinu „*guilty plea*“. Toto prohlášení viny je často spojeno následně s mírnějším trestem, neboť obžalovaný tímto prohlášením zjednodušuje a zrychluje trestní řízení. A to z toho důvodu, že u skutků, u kterých obžalovaný prohlásí vinu, není třeba vést dokazování a soud vezme skutky za prokázané tak, jak jsou uvedeny v obžalobě. Samo prohlášení viny je v Americkém právním systému bráno jako polehčující okolnost, proto bývá často spojeno s nižším trestem.

Obžalovaný má možnost v trestním řízení v právu common law učinit tuto „*guilty plea*“ i bez předchozí domluvy se soudcem či státním zástupcem. Poté mluvíme o takzvané „*blind plea*“, kdy obžalovaný nemá jistotu, zda jeho prohlášení viny bude mít vliv na výši trestu či nikoliv.⁷⁶ Tato forma „*guilty plea*“ je nejbližší k implementaci, jakou máme my v našem právním řádu. Tedy že obžalovaný prohlašuje svou vinu, aniž by měl jistotu, že k němu bude soud v rámci výměry a stanovení druhu trestu shovívavější.

Naše právní úprava prohlášení viny v podstatě kopíruje úpravu ze Spojených států amerických, kdy ovšem oproti úpravě ze Spojených států upravuje časový rámeček, kdy může obviněný toto jednostranné právní jednání učinit. Dle trestního řádu může obžalovaný prohlásit vinu pouze v průběhu hlavního líčení. Nicméně zákon neudává žádné časové omezení, do kdy v tomto hlavním líčení může obžalovaný prohlásit vinu. Jak následně judikoval Nejvyšší soud ve svém rozsudku, část jeho odůvodnění si zde dovoluji pro jeho přiléhavost odcitovat: „*sdílí názor, že smyslu a účelu zakotvení tohoto nového procesního institutu (prohlášení viny) odpovídá, aby*

⁷⁵ zákon č. 333/2020 Sb., zákon, kterým se mění č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

⁷⁶ Etienne, Margareth (Summer 2005). "The Ethics of Cause Lawyering: An Empirical Examination of Criminal Defense Lawyers as Cause Lawyers". The Journal of Criminal Law and Criminology. 95 (4): 1195–1260[online], [cit. 25-08-2023], dostupné na: <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7208&context=jclc>.

obviněný prohlášení, že je vinný spácháním skutku anebo některého ze skutků uvedených v obžalobě a že souhlasí s právní kvalifikací takového skutku uvedenou v obžalobě, učinil v hlavním líčení na jeho počátku, tedy po přednesení obžaloby do zahájení dokazování. Současně ale neshledal žádný argument jednoznačně podporující závěr, že je vyloučena možnost prohlášení viny i kdykoliv v průběhu hlavního líčení. Žádné ustanovení trestního řádu totiž nestanoví časový mezník, v němž je nutné takové prohlášení učinit (jako je tomu např. u návrhu poškozeného ve smyslu § 43 odst. 3 tr. řádu). Nabízí se sice námitka, že bude-li takové prohlášení viny učiněno až v průběhu dokazování, popř. až po jeho skončení, zpochybní se tím účel, který byl zavedením tohoto institutu sledován, ale tu nelze pokládat za natolik zásadní, aby zvrátila možnost učinit prohlášení viny i po zahájení dokazování. Jakkoliv je možné připustit, že do jisté míry nemusí být sledovaný účel striktně naplněn, nelze nevidět, že i takto učiněné prohlášení viny může mít svůj význam z hlediska případného rozsahu dokazování v hlavním líčení, přezkumné povinnosti odvolacího soudu, popř. ovlivní možnosti podání mimořádného opravného prostředku. Nelze pominout ani to, že trvat v daných souvislostech na tom, že prohlášení viny musí být vždy učiněno nejpozději do zahájení dokazování, postrádá svůj smysl i v situaci, kdy obviněný prohlásí, že je vinný spácháním jen některého ze skutků uvedených v obžalobě a že souhlasí s jeho právní kvalifikací uvedenou v obžalobě, když dokazování by se ve zbývajícím rozsahu obžaloby stejně muselo vést (...) Dovolateli je třeba dát za pravdu, že realizace procesního institutu prohlášení viny až v odvolacím řízení před odvolacím soudem je skutečně velmi sporná a že lze-li vznášet opodstatněné pochybnosti o vhodnosti přijetí prohlášení viny, je namístě je spojovat právě až s tímto stadiem řízení. Nicméně i zde je to právě a především odvolací soud, kdo pečlivě uváží, za jakých okolností obviněný přiznání viny činí, a teprve pak rozhodne, zda prohlášení přijímá, nebo nepřijímá. Mimořádně si lze i zde představit situace, kdy prohlášení viny nebude postrádat svůj smysl a opodstatnění (kupř. v řízení proti uprchlému, § 306a odst. 1 tr. řádu). Jednou z nich může být i procesní situace, jež nastala v posuzovaném případě a jež je charakterizovaná tím, že k zavedení této procesní možnosti zákonem č. 333/2020 Sb. došlo v mezidobí mezi vyhlášením rozsudku soudem prvního stupně a rozhodnutím odvolacího soudu.⁷⁷ Dle Nejvyššího soudu tedy není nikterak omezena doba, do kdy může obžalovaný v hlavním líčení svou vinu prohlásit.

⁷⁷ Rozsudek nejvyššího soudu č. j.: 8Tdo258/2021-1175 ze dne 28. 4. 2021

Zde bych řekl, že se jedná o legislativní opomenutí ze strany zákonodárce. Kdy, jak uvádí Šeleng ve svém článku⁷⁸ vůlí zákonodárce bylo vymezit mantinely pro následnou fázi dokazování, což se zároveň odráží v možnosti mimořádně snížit trest obžalovanému, v návaznosti na sebereflexi obžalovaného ještě před zahájením dokazování. Z tohoto tedy lze usuzovat, že toto prohlášení mělo být nejspíše omezeno toliko na dobu od zahájení hlavního líčení po zahájení dokazování. Nicméně i s ohledem na to, že institut prohlášení viny byl do zákona 333/2020 Sb. přidán až teprve pozměňovacím návrhem⁷⁹ během jednání Poslanecké sněmovny ČR, není o něm zmínka ani v důvodové zprávě k tomuto zákonu.⁸⁰ Jediná, byť velmi stručná zmínka o zavedení tohoto institutu do našeho právního řádu je dohledatelná při jednání Poslanecké sněmovny ze dne 2. 6. 2020.⁸¹ Na tomto jednání bylo pouze krátce konstatováno, že zavedení tohoto institutu do našeho právního řádu, by mělo pomoci urychlit trestní řízení a zjednodušit dokazování v něm. Tudíž bych, jak uvádím níže, byl pro rekodifikaci tohoto ustanovení, aby bylo

Samotné užití tohoto institutu je v dále upraveno v § 206a odst. 1 trestního řádu, který stanoví, že: „*Po přednesení obžaloby a vyjádření poškozeného vyzve předseda senátu obžalovaného, aby se vyjádřil ke skutečnostem uvedeným v obžalobě, zejména zda se cítí být nevinný nebo vinný spácháním skutku anebo některého ze skutků uvedených v obžalobě, souhlasí s popisem skutku a jeho právní kvalifikací a s navrženým trestem, případně ochranným opatřením, a které skutečnosti považuje za nesporné; přitom jej poučí o následcích spojených s takovým vyjádřením. Dále jej upozorní na jeho právo prohlásit svou vinu a poučí jej o následcích spojených s takovým prohlášením. Pokud se obžalovaný k těmto skutečnostem vyjádřil již po doručení obžaloby, předseda senátu se jej dotáže, zda setrvává na svém vyjádření, nebo zda je chce nějakým způsobem změnit.*“ Zákon tudíž v tomto případě klade povinnost na soud, řádně poučit obžalovaného ohledně jeho práva prohlásit vinu. Neboť obžalovaný tímto prohlášením viny souhlasí nejen s popisem skutku, ale zároveň souhlasí i s tím, jak tento skutek právně kvalifikoval státní zástupce

⁷⁸ ŠELENG, Dalibor, *Vybrané otázky institutu prohlášení viny v hlavním líčení*, 27. 9. 2022, Advokátní deník online, [online], [cit. 20-08-2023], dostupné na: https://advokatnidenik.cz/2022/09/27/vybrane-otazky-institutu-prohlaseni-viny-v-hlavnim-liceni/#_ftn2

⁷⁹ Více sněmovní tisk 453/4 Pozměňovací a jiné návrhy k tisku 453/0, [online], [cit. 23-08-2023], dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=8&ct=453&ct1=4>.

⁸⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020 Sb., zákon, kterým se mění č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, [online], [cit. 23-08-2023], dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgiyf6mztgnpwi6q&rowIndex=0>

⁸¹ Více viz zápis z jednání PS ze dne 2. 6. 2020, [online], [cit. 23-08-2023], dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=453>.

v obžalobě. Toto právo je však pouze osobním právem obžalovaného, neboť jak stanovuje odst. 2 tohoto paragrafu: „*Vyjádření k obžalobě může za obžalovaného učinit i jeho obhájce, a to i když se hlavní líčení koná v nepřítomnosti obžalovaného, nemůže však za něj učinit doznání nebo prohlášení viny.*“ Tudíž jinými slovy je to právě jen obžalovaný, kdo může učinit doznání či prohlášení viny.

Dle ustanovení § 206b trestního zákoníku zároveň platí, že v případě neschválení dohody o vině a trestu soudem, nelze užít prohlášení obžalovaného o spáchání skutků, které mu jsou kladeny za vinu, z této dohody v hlavním líčení. Je zde jediná výjimka z tohoto pravidla, a to za předpokladu, že opět pouze obžalovaný, požádá, aby toto prohlášení z dohody o vině a trestu bylo soudem posouzeno jako prohlášení viny dle ustanovení § 206c trestního řádu. Požádá-li tedy obžalovaný o to, aby bylo na prohlášení z neschválené dohody o vině a trestu užito v hlavním líčení jako prohlášení viny, je povinností soudu, aby jej řádně poučil o následcích, které toto prohlášení má. Neboť v případě, že soud toto prohlášení viny obžalovaného přijme, neprovádí již dále dokazování, ohledně skutků, které tímto prohlášením obžalovaný prohlásil za nesporné a dále soud vychází z popisu těchto skutků tak, jak jsou popsány v obžalobě. Zároveň s tím současně trestní řád definuje ve svém ustanovení § 206c odst. 7, že: „*Soudem přijaté prohlášení viny nelze odvolat. Skutečnosti uvedené v prohlášení viny nelze napadat opravným prostředkem.*“ Tudíž tímto prohlášením viny se obžalovaný nejenom přiznává ke spáchané trestné činnosti, ale zároveň se tímto prohlášením i vzdává práva na opravný prostředek.

S ohledem na tento poměrně značný dopad do práv obžalovaného, bylo v návaznosti na prohlášení viny upraveno i ustanovení o stanovení druhu a výměry trestu v § 39 odst. 1 trestního řádu, které nově klade soudu novou povinnost, přihlídnout při výměře a stanovení druhu trestu k postoji obžalovaného k trestnému činu v trestním řízení a dále též k tomu, zda sjednal dohodu o vině a trestu, prohlásil vinu nebo prohlásil některé rozhodné skutečnosti za nesporné. Dalším s tím spojeným ustanovením je ustanovení § 41 písm. l) trestního zákoníku, které označuje doznání se k trestné činnosti přímo jako polehčující okolnost pro obžalovaného. V neposlední řadě má prohlášení viny též dopad do ustanovení § 58 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku, který v případě prohlášení viny, umožňuje jít trestnímu soudu i pod dolní hranici zákonné sazby odnětí svobody u daného trestného činu.

Dle mého názoru došlo v případě implementace tohoto právního institutu do našeho trestního řádu k několika legislativním, respektive koncepčním pochybením. Jsem toho názoru, že zavést tento institut pouze na základě pozměňovacího návrhu ve sněmovně, bez hlubšího navázání na další úpravy, je značně kontraproduktivní a ve finále pouze povede k tříštění trestního řízení a

k nesystematičnosti užívaného názvosloví v trestním řádu. Tato má domněnka je v praxi potvrzována, neboť terminologie trestního řádu je značně nejednotná, kdy o prohlášení viny se v trestním řádu hovoří opakovaně, byť pokaždé v jiném kontextu a s jiným významem. Jednak je tento pojem v trestním řádu vykládán jako právě institut prohlášení viny obžalovaným dle ustanovení § 206b. Dále je tento pojem užit v souvislosti s prohlášením o spáchání skutku, kdy obžalovaný pouze prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, ovšem oproti prohlášení viny nepožaduje trestní řád souhlas obžalovaného i s právní kvalifikací tohoto skutku. A dále je tento termín užit v souvislosti s doznáním, které má oproti prohlášení viny jiné právní následky. Tato roztržitost a terminologická nejednotnost trestního řádu může často vést k problémům a bylo by tedy dle mého názoru lepší, novelizovat celý trestní řád a pokud možno sjednotit terminologii, kterou užívá a lépe provázat tyto jednotlivé instituty, aby v nich nebyl takový zmatek.

Dalším, dle mého ovšem závažnějším, problémem institutu prohlášení viny, je fakt, že tento institut po obžalovaném, nezřídka právním laikovi, požaduje právní posouzení jeho trestního jednání. Tudíž žádá po obžalovaném něco, na co po většinou není obžalovaný dostatečně kvalifikovaný. V této věci musím souhlasit s kolegyní Gondekovou, která ve svém článku *Prohlášení viny jako kvalifikované doznání nekvalifikovaného*⁸² značně kritizuje celý institut prohlášení viny, kdy dle jejího názoru, by trestnímu řádu, i s přihlédnutím ke snaze zrychlit trestní řízení, prospělo tento institut v této podobě zrušit a ponechat pouze ostatní formy součinnosti obžalovaného, neboť ty na něj nekladou nárok na souhlas s právní kvalifikací svého jednání, tedy souhlas s něčím, co není obžalovaný schopen posoudit. Své pochyby o možné zneužitelnosti tohoto institutu uvádějí i Mulák s Provažníkem, kteří se obávají, zda tento institut prohlášení viny není pouhou „*Sirénou, lákající nic netušícího obviněného na útes*“ kdy s vidinou nižšího trestu (mimořádné snížení trestu odnětí svobody dle ustanovení § 58 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku) by obžalovaný prohlásil vinu.⁸³

Ovšem vedle výše vytýkaných vad, je zde i problém možného porušování nebo minimálně, stejně jako v případě dohody o vině a trestu, obcházení zásady *nemo tenetur*. Kdy na obviněného

⁸² GONDEKOVÁ, Šárka, *Prohlášení viny jako kvalifikované doznání nekvalifikovaného*, 28. 5. 2021, Advokátní deník online, [online], [cit. 15-08-2023], dostupné na: https://advokatnidenik.cz/2021/05/28/prohlaseni-viny-jako-kvalifikovane-doznani-nekvalifikovaneho/#_ftn3

⁸³ MULÁK, Jirí. PROVAŽNÍK, Jan. *Praktické dopady novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb.*, 21. 3. 2022, Advokátní deník online, [online], [cit. 20-08-2023], dostupné na: https://advokatnidenik.cz/2022/03/21/prakticke-dopady-novely-trestniho-radu-provedene-zakonem-c-333-2020-sb/#_ftn6

je činěn nepřímo nátlak k prohlášení viny, právě výměnou za nižší trest, což je dle mého názoru stejně jako u dohody o vině a trestu obcházením této zásady, jak jsem již psal v předchozí podkapitole.

U tohoto institutu je ovšem tato hrozba možného nátlaku ze strany orgánů činných v trestním řízení o to větší, že v případě prohlášení viny, se obžalovaný zároveň vzdává možnosti podat opravný prostředek a tím případně napadnout toto rozhodnutí. Tím pádem tento institut klade i v porovnání s dohodou o vině a trestu ještě větší nároky na soud a orgány činné v trestním řízení, aby dohlíželi na dodržování všech zásad trestního procesu, nejenom zásady *nemo tenetur*, v jednotlivých řízeních, neboť tato rozhodnutí se, jak uvedeno výše, následně stávají nenapadnutelnými opravnými prostředky.

Abych však pouze nekritizoval tento institut z hlediska jeho zneužitelnosti orgány činnými v trestním řízení, je zde i druhá strana mince, kdy tento institut je vzhledem k nejasnému ohraničení v rámci řízení poměrně jednoduše zneužitelný i ze strany obžalovaného. Ten může využít dobrodiní nabízeného v rámci trestního řádu v podstatě kdykoliv během hlavního líčení, tudíž i *de-facto* proti účelu tohoto ustanovení, kdy po provedení celého dokazování a se zjištěním, že bude po právu odsouzen, rozhodne se obžalovaný prohlásit svou vinu. Byť je dle ustanovení § 206c odst. 5 trestního řádu čistě na uvážení soudu, zda prohlášení viny obžalovaným přijme, či nikoliv s ohledem na okolnosti případu, v praxi se spíše soudy kloní k tomu, toto prohlášení přijmout. Tím obžalovaný často docílí nižšího trestu, neboť soud přihlédne ke skutečnosti, „*že se přeci přiznal.*“ Díky tomu tedy dochází k tomu, že přesto, že proběhlo standardní hlavní líčení s dokazováním a se všemi náležitostmi, tudíž nedošlo ke zrychlení a zjednodušení trestního řízení, dosáhne obžalovaný na nižší trest stejně, jako kdyby spolupracoval s orgány činnými v trestním řízení od počátku, případně prohlásil svou vinu již na začátku celého řízení.

Zároveň je zde i k jednostrannosti tohoto prohlášení daleko větší riziko takzvaných bílých koní, jak jsem o nich psal i v souvislosti s dohodou o vině a trestu, neboť u tohoto prohlášení není žádná druhá strana, která by uzavírala dohodu. Přesto je i zde korektiv daný zákonodárcem, kdy dle ustanovení § 206c odst. 5 trestního řádu: „*Soud prohlášení viny nepřijme, není-li v souladu se zjištěným skutkovým stavem, nebo zjistí-li, že v předchozím řízení došlo k závažnému porušení práv obviněného.*“ Tím se zákonodárce právě snaží předcházet těmto případům a zároveň i případům jako z dob komunismu, kdy obžalovaní byli donuceni k přiznání a mnohdy pouze přečetli, či z paměti odříkali předem naučené přiznání, které jim bylo vnuceno ze strany orgánů činných v trestním řízení.

Další situací, kdy soud nepřijme toto prohlášení viny je, když obžalovaný sice souhlasí se skutkem, ale rozporuje právní kvalifikaci svého jednání. K tomu dochází například za situace, že obžalovaný nejprve prohlásí vinu, ale následně ve svém prohlášení pokračuje a rozvíjí ho tak, že z jeho prohlášení následně plyne, že svou vinu na trestném činu z části či zcela odmítá.⁸⁴ V tomto případě musí soud toto prohlášení viny nepřijmout a považovat tento úkon obžalovaného jako pouhé vyjádření k žalobě a následně pokračovat v hlavním líčení v celém rozsahu.

Ačkoliv může tato podkapitola vyznít velmi negativně vůči institutu prohlášení viny, je dle mého názoru, zatím příliš brzy abychom mohli hodnotit účinek a dopad tohoto institutu komplexněji na trestní řízení. Mou snahou bylo v této podkapitole pouze poukázat na možná úskalí, problémy a na poměrně jednoduchou zneužitelnost tohoto institutu v trestním řízení, kdy v případě prohlášení viny, jak jsem uvedl výše, ztrácí obžalovaný možnost napadnout takovéto rozhodnutí opravnými prostředky, co do rozsahu prohlášení viny, a to navíc v kombinaci s tím, že jednou přijaté prohlášení viny, nemůže obžalovaný vzít zpět.

Nelze zákonodárci upřít snahu o zrychlení trestního řízení a zároveň o ochranu obětí, kdy v případě prohlášení viny opět, stejně jako u dohody o vině a trestu, odpadá dokazování a nedochází tedy k sekundární viktimizaci obětí, které by museli znovu vypovídat před soudem. Nicméně i vzhledem k poměrně nestandardnímu způsobu přijetí, jak jsem popsal výše, je třeba zůstat obezřetný i s ohledem na poměrně jednoduchou zneužitelnost tohoto ustanovení. Byť doufám, že má domněnka o této jednoduché zneužitelnosti tohoto institutu v rozporu se zásadou nemo tenetur, tudíž donucování obžalovaného k prohlášení viny, bude lichá. Pevně věřím tomu, že mi ve finále soudní praxe dokáže opak a tento institut bude užíván v podobně hojném počtu, jako je tomu v případě dohody o vině a trestu, při plném respektování zásady nemo tenetur a chránění práv obžalovaného.

⁸⁴ ŠELENG, Dalibor, *Vybrané otázky institutu prohlášení viny v hlavním líčení*, 27. 9. 2022, Advokátní deník online, [online], [cit. 20-08-2023], dostupné na: https://advokatnidenik.cz/2022/09/27/vybrane-otazky-institutu-prohlaseni-viny-v-hlavnim-liceni/#_ftn2

Závěr

Zásada *nemo tenetur se ipsum accusare*, považuji za jeden ze základních pilířů, na kterých stojí fungování současného trestního procesu v moderním svobodném a demokratickém státě. Nicméně je třeba mít na paměti, že tato zásada není bezbřehá a není možné, aby poskytovala obviněným absolutní imunitu proti důkazním úkonům a zásahům orgánů v trestním řízení. Zároveň s tím je třeba říct, že v našem právním řádu je na zásadu *nemo tenetur* pamatováno velmi důsledně, a i s pomocí již poměrně ustálené judikatury Evropského soudu pro lidská práva, je tato zásada respektována a dodržována napříč trestním řízením.

I v rámci odklonů řízení, kterým jsem se věnoval ve své práci, je tato zásada velmi striktně dodržována a byť by toto zjednodušení mohlo nahrávat myšlence o jednoduché zneužitelnosti těchto odklonů ze strany orgánů činných v trestním řízení k nátlaku na obviněného, respektive obžalovaného, v rozporu se zásadou *nemo tenetur*, je na tyto mezery zákonodárcem pamatováno a ke zneužívání těchto možností nedochází. Pouze jsem se snažil ve své práci být takzvaným ďáblovým advokátem a snažil jsem se poukazovat na drobná opomenutí, či možné mezery v právním řádu a jejich možné zneužití neprospěch obviněného či obžalovaného ze strany státní moci v řízení. Zpřehlednění celé situace by jistě prospěla rekodifikace celého trestního řádu, tak jak se o to pokoušejí čeští zákonodárci již od devadesátých let minulého století, ale dle posledních zpráv⁸⁵ je tato rekodifikace trestního řádu zatím ještě poměrně daleko, neboť zatím spíše v zákonodárném sboru vládne nechuť tuto hloubkovou rekodifikaci provést.

Další, co je v kontextu užití zásady ve světě smutným faktem, je to, že tato zásada je mnohde zcela opomíjena, ale pevně věřím tomu, že se jednoho dne podaří a zásada *nemo tenetur* bude platit bez rozdílů států, náboženství a dalších vlivů, univerzálně na celém světě a nebude docházet k excesům, jaké mnohdy po světě vidíme.

Jedna z věcí, které jsem se sice v této práci nevěnoval, ale na kterou však bude muset zásada *nemo tenetur* v příštích pár letech reagovat, je dle mého názoru nástup moderních technologií, respektive chytrých zařízení s biometrickým zabezpečením jako jsou telefony, hodinky a dále vlastně celý kyberprostor, kdy bude muset ještě dojít k vyjasnění hranic, co je ještě přípustné dle

⁸⁵ ČTK, *Nový trestní řád je ve sněmovně neprůchodný, potvrdil Blažek* 15. 5. 2023, Česká justice, [online], [cit. 20-08-2023], dostupné na: <https://www.ceska-justice.cz/2023/05/novy-trestni-rad-je-ve-snemovne-nepruchodny-potvrdil-blazek/>

této zásady a co je již překročení těchto mezí. Nicméně toto je otázka spíše na další vývoj a následně poté na zákonodárce, respektive další odborníky, neboť řešení této otázky svou komplexností značně překračuje limity této práce, a navíc není ani jejím tématem.

Seznam zkratk

Zásada, nebo zásada nemo tenetur – zásada nemo tenetur se ipsum accusare

Listina - Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Úmluva - Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, e dne 4. 11. 1950, vyhlášená sdělením Federálního Ministerstva zahraničních věcí pod č. 209/1992 Sb., ve znění pozdějších změn

Seznam použitých zdrojů

1 Seznam použité literatury

- ARNOLD-BAKER, Charles. The Companion to British History. 3, Londýn, Loncross Denholm Press, 2008, str. 484, ISBN: 978-0956098306
- DOLEŽAL, Miloš, Jako bychom dnes zemřít měli, Pelhřimov, 2012, ISBN: 978-80-7415-066-1
- JELÍNEK, Jiří. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou, [online], 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, [cit. 03-05-2023], ISBN: 978-80-7502-230-1, dostupné z: www.codexis.cz
- KAPLAN, Karel, Největší politický proces M. Horáková a spol., Brno, Doplněk, 1995, ISBN: 80-85765-58-6
- KOPA, Martin. Listina základních práv a svobod. Komentář. HUSSEINI, Faisai, Michal BARTOŇ, Marian KOKEŠ a Martin KOPA. Listina základních práv a svobod: komentář [online]. V Praze: C.H. Beck, 2021, [cit. 10-04-2023]. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2. Dostupné z: www.beck-online.cz
- MUSIL, Jan. Princip nemo tenetur. In FENYK, Jaroslav. Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám. Praha: LexisNexis CZ, 2007. ISBN 978-80-86920-25-2.
- MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Vydání čtvrté, (v nakladatelství Leges vydání první). Praha: Leges, 2010, Student. ISBN 978-80-87212-39-4.
- POSPÍŠIL, Ivo. Listina základních práv a svobod: komentář. POSPÍŠIL, Ivo, Tomáš Langášek, Vojtěch Šimíček, Eliška Wagnerová a kol., Listina základních práv a svobod: komentář, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, ISBN: 978-80-7357-750-6
- REPÍK, Bohumil, Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, 1. vydání, Praha, Orac, 2002, ISBN: 80-86199-57-6
- ŠÁMAL a kol., Trestní řád: komentář, [online], 7. doplněné a přepracované vydání, V Praze: C.H. Beck, 2013, [cit. 10-04-2023], Velké komentáře, ISBN: 978-80-7400-465-0, dostupné z: www.beck-online.cz
- ŠČERBA, Filip. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, ISBN 978-80-87576-30-4

2 Seznam použitých internetových zdrojů

- Etienne, Margareth (Summer 2005). "The Ethics of Cause Lawyering: An Empirical Examination of Criminal Defense Lawyers as Cause Lawyers". The Journal of Criminal Law and Criminology. 95 (4): 1195–1260[online], [cit. 25-08-2023], dostupné na: <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7208&context=jclc>
- GONDEKOVÁ, Šárka, Prohlášení viny jako kvalifikované doznání nekvalifikovaného, 28. 5. 2021, Advokátní deník online, [online], [cit. 15-08-2023], dostupné na: https://advokatnidenik.cz/2021/05/28/prohlaseni-viny-jako-kvalifikovane-doznani-nekvalifikovaneho/#_ftn3
- HOLLÄNDER, Pavel. Zrod a současnost principu nemo tenetur se ipsum prodere: ZROD A SOUČASNOST PRINCIPU NEMO TENETUR SE IPSUM PRODERE (HYPOSTÁZE

JEDNOHO ZÁKLADNÍHO PRÁVA). Právník [online]. Ústav státu a práva AV ČR, 2017, (2/2017). [cit. 11-03-2022]. ISSN 0231-6625.

MULÁK, Jiří. PROVAZNÍK, Jan. Praktické dopady novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb., 21. 3. 2022, Advokátní deník online, [online], [cit. 20-08-2023], dostupné na: https://advokatnidenik.cz/2022/03/21/prakticke-dopady-novely-trestniho-radu-provedene-zakonom-c-333-2020-sb/#_ftn6

MUSIL, Jan. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. Kriminallistika. 2008, č. 1, s.3-26. ISSN 1210-9150

Proces Slánský, [online], [cit. 23-02-2023], dostupné na: <https://www.nacr.cz/badatelna/proces-slansky>

RŮŽIČKA. Daniel, Státní bezpečnost systém výsledků a protokolů, [online], [cit. 23-02-2023], dostupné na: https://www.totalita.cz/stb/stb_met_prot.php

ŠELENG, Dalibor, Vybrané otázky institutu prohlášení viny v hlavním líčení, 27. 9. 2022, Advokátní deník online, [online], [cit. 20-08-2023], dostupné na: https://advokatnidenik.cz/2022/09/27/vybrane-otazky-institutu-prohlaseni-viny-v-hlavnim-liceni/#_ftn2

The William Davidson Talmud: Sanhedrin 27b. Sefaria: A Living Library of Jewish Texts Online [online]. [cit. 11-03-2022]. Dostupné z: <https://www.sefaria.org/Sanhedrin.27b?lang=bi>

The William Davidson Talmud: Sanhedrin 9b. Sefaria: A Living Library of Jewish Texts Online [online]. [cit. 11-03-2022]. Dostupné z: <https://www.sefaria.org/Sanhedrin.9b?lang=bi>

United States Courts, Facts and Case Summary - Miranda v. Arizona, [online], [cit: 17-03-2022] dostupné z: <https://www.uscourts.gov/educational-resources/educational-activities/facts-and-case-summary-miranda-v-arizona>

TEXL David, Dohoda o vině a trestu uzavřená v hlavním líčení – Qui bono? In: Právní prostor.cz [online], Praha: Atlas Consulting spol. s r.o. 2021 26.05.2021 12:53, [cit. 31-03-2022], dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/dohoda-o-vine-trestu-uzavrena-v-hlavnim-liceni-qui-bono>

VLČEK, Tomáš, Státní bezpečnost fyzické vyšetřovací metody, [online], [cit. 23-02-2023], dostupné na: https://www.totalita.cz/stb/stb_met_fyz.php

VLČEK, Tomáš, Státní bezpečnost psychické vyšetřovací metody, [online], [cit. 23-02-2023], dostupné na: https://www.totalita.cz/stb/stb_met_psych.php

Žaloba proti vedení protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským, Rudé právo, 20. listopadu 1952, [online], [cit. 23-02-2023], dostupné na: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1952/11/20/6.png>

HERCZEG, Jiří. Zásada „nemo tenetur“ a práva obviněného v trestním řízení. Bulletin advokacie [online]. 2010, (1-2), [cit. 2023-04-14]. Dostupné z: www.beck-online.cz

3 Seznam použitých právních předpisů

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
 Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb.
 Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
 Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
 Zákon č. 87/1950 Sb., Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)
 Zákon č. 64/1956 Sb., Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)
 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ze dne 19. 12. 1966 (č.120/1976 Sb.).
 Zákon č. 193/2012 Sb. kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb. trestní řád

zákon č. 333/2020 Sb., zákon, kterým se mění č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
Rezoluce XV. Mezinárodního kongresu trestního práva (Rio de Janeiro, 1994).
Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. 11. 1950 (č. 209/1992 Sb.).
Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání ze dne 10. 12. 1984 (č. 143/1988 Sb.).

4 Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu ze dne 12. prosince 2012, sp. zn. Pl. ÚS 3/08,
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 7. 2005, č. j. 2 Afs 24/2005-44,
Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. 689/2005 Sb. NSS.
Nález ÚS ze dne 30.11.2010, sp. zn. Pl. ÚS-st. 30/10
Odlišné stanovisko soudce Musila k nálezu sp.zn. III ÚS 655/06
Stanovisko pléna Ústavního soudu z nálezu Pl. ÚS-st. 30/10
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 4. 1968, sp. zn. 7 Tz 11/68
Nález Ústavního soudu ze dne 9.7.2018, sp. zn. II ÚS 955/18
Rozhodnutí ve věci Funke proti Francii z 25. února 1993 (č. 10828/84)
Rozhodnutí ve věci Saunders proti Spojenému království ze dne 17. prosince 1996 (č. 19187/91)
Rozhodnutí ve věci Serves proti Francii ze dne 20. října 1997 (č. 20225/92)
Rozhodnutí Jalloh proti Německu ze dne 11. července 2006 (č. 54810/00)
Rozhodnutí ve věci K. proti Rakousku ze dne 2. června 1993 (č. 16002/90)
Rozsudek nejvyššího soudu č. j.: 8Tdo258/2021-1175 ze dne 28. 4. 2021

5 Seznam ostatních zdrojů

Citace teologická summa AKVINSKÝ, T. Theologická summa. II-II. 69, 1. E. Soukup (red.) Olomouc, 1937-1940. Dostupné z: <http://summa.op.cz/sth.php?&A=1>
HERCZEG, Jiří a Jana NAVRÁTILOVÁ. K právu neusvědčovat sám sebe při dopravním deliktu. Trestněprávní revue. 2008, 7(7)
Rada Evropy, členové Rady Evropy (nedatováno) [online], [cit. 05-05-2023], dostupné z: www.radaevropy.cz
<https://www.forum24.cz/rusove-chystaji-proces-s-obrancemi-mariupolu-zastavte-to-vyzyva-ukrajina-osn>
<https://zahranicni.hn.cz/c1-67117480-velka-vymena-zajatcu-rusko-propustilo-215-ukrajincu-zajatych-po-bitve-o-mariupol>
ŽILKOVÁ, Věra. Lukašenko je u moci už dvacet let. Běloruský Majdan se zatím nekoná. iDnes.cz [online]. [cit. 28-08-2023] 14.7.2014, 3:05, dostupné na: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/alexandr-lukasenko-vladne-belorusku-dvacet-let.A140709_123518_zahranicni_vez
Nejvyšší státní zastupitelství Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2020 [online], [cit. 31-03-2022] dostupné z: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2021/06/Zpráva_o_činnosti_SZ_za_rok_2020_textová_část.pdf
BBC News, Isis rebels declare 'Islamic state' in Iraq and Syria. BBC News, 30 June 2014, [online], [cit. 28-08-2023]. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-28082962>
FILIPOVÁ, Markéta. Dohoda o vině a trestu v zahraničí jako inspirace pro českou právní úpravu [online]. Brno, 2012 [cit. 31-03-2022]. Dostupné na: <https://theses.cz/id/5bny8u/>.

Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.

Nejvyšší státní zastupitelství Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2021 [online], [cit. 23-02-2023], dostupné na: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2022/07/ZoČ_2021-textová_část.pdf

Nejvyšší státní zastupitelství Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2022 [online], [cit. 20-06-2023], dostupné na: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2023/06/Zpráva-o-činnosti-2022-textová-část.pdf>

LICHNOVSKÝ, Vladimír. K otázce ukládání sankcí v rámci dohody o vině a trestu. Trestní právo. 2014, č. 3, s. 5-10. ISSN 1211-2860

ČTK, Muž obviněný z požáru v Bohumíně přijal doživotní trest. Dohodu o vině a trestu musí potvrdit soud, In: Irozhlas.cz, [online], Ostrava Český rozhlas 11. 9. 2021 10:20, [cit. 27-06-2023], dostupné na: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/muz-obvineny-z-pozaru-s-11-obetmi-mel-ve-vezeni-stravit-zbytek-zivota_2109171020_elev

Sněmovní tisk 453/4 Pozměňovací a jiné návrhy k tisku 453/0, [online], [cit. 23-08-2023], dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=8&ct=453&ct1=4>.

Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020 Sb., zákon, kterým se mění č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, [online], [cit. 23-08-2023], dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgiyf6mztgnpwi6q&rowIndex=0>

zápis z jednání PS ze dne 2. 6. 2020, [online], [cit. 23-08-2023], dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=453>

ČTK, Nový trestní řád je ve sněmovně neprůchodný, potvrdil Blažek 15. 5. 2023, Česká justice, [online], [cit. 20-08-2023], dostupné na: <https://www.ceska-justice.cz/2023/05/novy-trestni-rad-je-ve-snemovne-nepruchodny-potvrdil-blazek/>

Zásada nemo tenetur se ipsum accusare v trestním právu

Abstrakt

Tato diplomová práce pojednává o zásadě nemo tenetur se ipsum accusare v trestním právu. Jednom z vůdčích principů trestního procesu v moderním demokratickém státě, který je úzce spjat s právem na spravedlivý proces a jednom z pilířů na kterém staví obhajoba v trestním řízení. Práce se věnuje historickému vývoji této zásady u nás i v zahraničí, jak se postupně měnil soudobý pohled na tuto zásadu v trestním řízení, a to jak v rámci kontinentálního práva, tak práva common law. Dále práce pojednává o užití zásady nemo tenetur v současném trestním procesu v českém právu i ve světě, se zaměřením na instituty prohlášení viny a dohody o vině a trestu.

První kapitola obsahuje historický vývoj zásady v kontinentálním systému práva a v zemích common law s vypíchnutím několika důležitých případů ze Spojených států amerických a jejich právní úpravy, která ve své podstatě byla předobrazem současného pojetí této zásady. Druhá kapitola obsahuje zakotvení v jednotlivých právních řádech vnitrostátních i mezinárodních. Kdy část této kapitoly je zvláště věnována rozhodnutím Evropského soudu pro lidská práva a jeho měnícímu se pohledu na uplatnění zásady nemo tenetur v mezinárodním právu. Třetí kapitola je krátkým vhladem do toho, jak je tato zásada reálně užívána v současném trestním procesu po světě a různým pohledům na tuto zásadu napříč světem.

Čtvrtá kapitola je věnována uplatňování zásady při uzavření dohody o vině a trestu a dále dodržování této zásady při prohlášení viny. Současně jsou oba tyto instituty trestního řádu porovnávány se zahraniční úpravou primárně ve Spojených státech amerických, která byla částečně předobrazem naší implementace. Byť dle důvodové zprávy k novele trestního řádu z roku 2012, který poprvé do našeho právního řádu přinesl dohodu o vině a trestu, byla předobrazem užití této dohody úprava používaná na Slovensku a ve Spolkové republice Německo.

Klíčová slova: zásada nemo tenetur, právo na spravedlivý proces, dohoda o vině a trestu, prohlášení viny

Nemo tenetur se ipsum accusare principle

Abstract

This thesis describes the principle of nemo tenetur se ipsum accusare in criminal law. One of the guiding principles of the criminal process in a modern democratic state, which is closely related to the right to a fair trial and one of the pillars on which the defense in criminal proceedings is built. This thesis focuses on historical development of this principle in our country and abroad, how the contemporary view of this principle in criminal proceedings gradually changed, both within continental law and anglo-american common law. Furthermore, the thesis describes the use of the principle of nemo tenetur in the current criminal process in Czech law and in the world, with a focus on guilty plea and plea deals.

The first chapter contains the historical development of the principle in the continental system of law and in anglo-american common law, with the introduction of several important cases from the United States of America and their legal regulation, which in its essence was a prototype of the current concept of this principle. The second chapter contains an overview of how the principle is implemented in individual national and international legal systems. When part of this chapter is particularly devoted to the decisions made by the European Court of Human Rights and its changing view on the application of the principle in international law. The third chapter is a brief insight into how this principle is actually used in the current criminal process around the world and the different views of this principle across the world.

The fourth chapter is devoted to the application of the principle when closing a plea deal and further compliance with this principle when pleading guilty in Czech law. At the same time, both of these institutes of the criminal code are compared with foreign implementation, primarily in the United States of America, which was partly a model for Czech implementation. Although according to the explanatory report to the amendment of the Criminal Code, which brought plea deal into Czech legal system for the first time, the model used for this agreement was the regulation used in Slovakia and in the Federal Republic of Germany.

Klíčová slova: nemo tenetur principle, right against self incrimination, plea deal, plea bargain